

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

דיני ומנהגי קריאת שמע

בעמידה, אלא בזמן קימה, וכשאדם מחמיר וקורא בעמידה הרי זה נראה שאינו חושש לדברי בית הלל ולפירושים בכתוב וחייב מיתה. ואין זה דומה לשאר חומרות שאנו מחמירים מאיזה טעם במה שהקילו חכמים, שאין בזה חשש, כיון שאף חכמים היו מודים שיש מעלה בחומרא מאותו טעם אלא שלא רצו להחמיר

ד) **והנה** השולחן ערוך כתב דנקרא עבריין, ואילו בגמ' ברכות (י"א.) אמר רב נחמן בר יצחק דחייב מיתה, וכן מבואר במשנה שם (:) דקתני סיכנתי בעצמי. אלא שכוונת השולחן ערוך אפילו באופן שאין כוונתו לעשות כב"ש רק לעורר הכוונה, ולכן אף שאינו חייב מיתה, מ"מ נקרא עבריין (פמ"ג).

ה) **ויש** שכתב (כה"ח סק"ט בשם החסד לאלפים. בן איש חי שנה א' פר' וארא סעיף ט"ו) שאם רוצה לעמוד כדי להעביר השינה, מותר.

אך לא נראה, שאף שכוונתו רצויה מ"מ הרואים לא יודעים כוונתו, ויחשבו שעושה כדעת בית שמאי. אלא אם הוא עיף יקום כבר מתחילת ברכת יוצר אור ולכל המאוחר בתחילת ברכת אהבה רבה שאז לא ניכר שעושה כדעת ב"ש. ואם הרגיש העייפות רק כשהגיע לומר קריאת שמע ולא מסוגל לקראו בישיבה, נראה שיקום ויצא מחדר ההוא ושם יאמר ק"ש בעמידה ואחר שסיים יחזור למקומו בבית הכנסת.

ו) **בערוך** השולחן כתב: שאם הוא מאותם אנשים שאינם יושבים במנוחה, ודרכו תמיד לקום ולשבת, לחזור ולקום ולחזור ולשבת, יכול הוא לקרוא קריאת שמע בעמידה משום שכל האיסור הוא רק כשעושה מפני הדין כדי להחמיר כשיטת בית שמאי.

וגם זה לא נראה מאותו הטעם, שאם ישנה מצבו לקום בדיוק לקראת קריאת שמע יש חשד שעושה כבית שמאי, אלא אם יושב כשמגיע לק"ש יעשה מאמץ וימשיך לשבת, או שיעשה כנ"ל לקום לפני שמגיע לק"ש או שיצא לחוץ לאמירת ק"ש.

לעמוד בקריאת שמע של לילה

ז) **מה** שכתב המ"ב (לעיל ס"ג) שאסור בין ביום ובין בלילה אין הכוונה שביום אסור לקרוא בעמידה ובלילה

לקרוא ק"ש בעמידה

א) **נחלקו** בית שמאי ובית הלל (ברכות דף י' במשנה), דעת בית שמאי שבבוקר צריך לעמוד כדי לקרוא קריאת שמע ובערב צריך להטות שנאמר "בשכבך ובקומך" שצריך לקרוא דרך שכיבה בלילה ובעמידה בבוקר.

אמנם כיון שההלכה נקבע כדעת בית הלל אסור לעשות כדברי בית שמאי והעושה כן מתחייב בנפשו (כ"כ בגמרא שם דף י"א.), וכמו שמבואר במשנה שם אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו: כדאי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל.

ב) **והובא** להלכה (בשו"ע או"ח סימן ס"ג סעיפים א'-ב') שאף שמותר לקרוא קריאת שמע בין עומד או שוכב או יושב, מ"מ מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרוא מעומד, נקרא עבריין.

וביאר המ"ב (סק"ה) מי שרוצה וכו' - דהלכה כב"ה דס"ל, דהא דכתיב "ובקומך" אין הכוונה בעמידה כדעת ב"ש, אלא בזמן שדרך בני אדם לקום ממטתם ואסור לו להחמיר לעשות כב"ש ואפילו אם אין הכוונה בעמידתו לעשות כב"ש אלא לעורר הכוונה וכדומה אפ"ה אסור ובין ביום ובין בלילה ואעפ"כ א"צ בזה לחזור ולקרוא בדיעבד (פמ"ג עי"ש, וע"ע מה שהבאנו בזה להלן ס"ז).

ובסק"ז כתב שרוצה לעמוד - דוקא בזה הוא דאסור משום שנראה לכל דמשום חומרא קעביד אבל אם עומד יכול לישב דאז אינו נראה דמשום חומרא קעביד רק משום דצריך לישב ודוקא בשחרית אבל בערבית אין לו להטות ולישב כשעומד דנראה דעושה כב"ש.

ושם (ס"ק ח') נקרא עבריין - כדאמרינן בפרק כירה דמאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עברייןא.

ג) **בספר** משנה אחרונה ביאר הטעם מדוע העושה כדברי ב"ש חייב מיתה, שמא יקבעו אחרים הלכה כבית שמאי ויסברו כי ה'ובקומך' הוא בעמידה, וה'ובשכבך' הוא כשהוא מוטה, וכשלא תהיה אפשרות בידם להיות מוטים בערב ימנעו מלקרוא קריאת שמע.

ובשו"ע הגר"ז כתב, הטעם משום שלדעת בית הלל אין מעלה כלל בקריאה בעמידה יותר מאשר קריאה בישיבה, שכן מה שנאמר 'ובקומך' אין הכתוב מדבר

קריאת רמ"ח תיבות, הואיל ושומע מש"ץ ג' תיבות אלו (וראה להלן ס"כ, שד"ז מבואר יותר).

בערוך השולחן (סימן ס"א סעיף י"א) כתב: ואין לשאול כיון דבק"ש רמ"ח תיבות ובתיבת אמת הוי רמ"ו וא"כ כשחוזר ואומר ה' אלהיכם אמת הוי רמ"ט תיבות די"ל דאמת השני אינו מן המנין דקאי אויציב ונכון וגם אין לשאול איך אומר שני פעמים אמת הלא כל האומר אמת אמת משתקין אותו דבגמרא [י"ד:]: הקפידו על זה, דאין זה רק כשאומרם בלי הפסק תיבות אחרות אבל בהפסק לית לן בה. ומיהו יש מהגדולים שבאמת ס"ל דבפעם ראשון אינו מסיים אמת רק אני ה' אלהיכם ואח"כ אומר ה' אלהיכם אמת ולפ"ז הוי ממש רמ"ח תיבות ואינו אומר שני פעמים אמת [וזהו דעת רמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות] וכן יש נוהגים.

אך הסבר זה מועיל לש"ץ עצמו אבל לקהל שכל אחד מסיים קריאת שמע במילת "אמת" אין תירוץ זה מועיל. ומ"מ יש מעלה בזה, כי מצוי שהקהל לא שומעים את המלה הראשונה שהש"ץ אומר ב"ה' אלקיכם אמת" - לפעמים בגלל שהש"ץ אומר ד"ז בפתאומיות ולא כולם מרוכזים לזה, או משום שיש קצת רעש בבית הכנסת, או משום שהש"ץ מתחיל לדבר קצת בשקט ומרים קולו רק במלה השניה, לכן במקום מלה זו שחסרה להם, המלה "אמת" שהש"ץ מוסיף משלימה חסרון זה.

הש"ץ יאמר "שמע ישראל" בקול

(י) **הנה** יש ענין חשוב שכל הציבור יתחילו לומר ק"ש ביחד, כדי לקבל עליהם עול מלכות שמים ביחד, כמבואר בשו"ע בסוף סימן ס"ב, וז"ל: וצריך שליח ציבור להשמיע קולו ב"שמע ישראל" כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים יחד, ע"כ. [ואפילו מי שאינו מתפלל עתה צריך לומר ג"כ עמהם כמבואר בסי' ס"ה ס"ב] ומובא בספרים (ע' בכה"ח) שכשישראל ממליכים שם שמים ביחד, השכינה שורה עליהם, אבל כשזה מקדים וזה מאחר ואומרים בערבוביא ולא מכוונים דעתם, השכינה בורחת מהם (לשון המדרש הובא בסעיף הבא).

על כן צריך השליח ציבור להזהר לומר עכ"פ את המלים הראשונות "שמע ישראל" בקול, כדי שכל הקהל ימליכו שם שמים ביחד. ונכון שימתין מעט אחר גמר הברכה שלפני ק"ש, לפני שמתחיל "שמע ישראל" כדי שיוכל הוא והקהל לכוון דעתם לקיים מצות קבלת עול מלכות שמים, ולכוון לבם למה שהם אומרים.

אמנם רבים משלוחי הציבור לא נוהרים בזה וגורמים מיעוט כבוד שמים, וגם גורמים לציבור להפסיד מצוה יקרה זו, וגם את השראת השכינה ביניהם.

אחרי לבבכם" כי ציצית מצילין מחטא זנות ע"ש, וכן הבין בלקוטי מהרי"ח (בתחלת פ' ויאמר). גם בשו"ע הגר"י (כ"ד ד') כתב שכשיגיע לפ' ציצית יקחם בידו הימנית כו', והשמיט מלת "גם". אולם בכה"ח (כ"ד ח') הביא שכתוב מפורש בשעה"כ שיהיו ב' הידים אוחזים בציצית באמירת פרשת ציצית, (כנפי) [ענפי] הציצית ביד ימין ושרשיהם ביד שמאל, עד שמגיע אל "ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד", ע"כ.

2. בספר אמת ליעקב (בסי' כ"ד) הובא בשם הגר"י קימניצקי זצ"ל וז"ל: מנהג העולם שאוחזים הציצית בזרת, אבל טעות הוא, שאין זה נחשב אחיזה, רק הכוונה שיכניס הציצית בכף ידו בין קמיצה לזרת ויוציאם למעלה מהאצבע, נמצא אוחזם בשלש אצבעות ואז שפיר הוי אחיזה כמ"ש בחולין דף מ"ד. ברש"י ד"ה עד כדי תפיסת יד, וע"ש. וכן נהג רבינו.

אסור לקרוא כשהוא מוטה, וכדי שלא יהיה נראה שמחמיר כבית שמאי, אלא כוונתו שגם ביום וגם בלילה לא יעמוד, ביום משום שעובר בזה על דברי בית הלל ונראה שעושה כדברי בית שמאי שאמר בבוקר יעמדו, ובלילה משום שאם יעמוד לא עשה אפילו כדברי בית שמאי, שכן לדעת בית שמאי צריך לקרוא כשהוא מוטה ולא בעמידה.

וצריך לומר שמאחר והוא טורח לשנות מהמצב שנמצא בו, נראה שהוא רוצה להחמיר, ויש בזה משום יוהרא, כמו כל מי שמחמיר בדבר שמותר שמנדין אותו. ומבואר מדברי המ"ב שאף בזה אסור אף שכוונתו לעורר הכוונה.

ומטעם זה אם היה עומד בשחרית מותר להתיישב לקריאת שמע, אף שהוא משנה מהמצב שהוא נמצא, משום שאין זה נראה שעושה זאת משום חומרא רק משום שרוצה לקרוא כפי הדין שיש לקרוא בישיבה.

החזקת הציצית

(ח) **איתא** בשו"ע (סימן כ"ד סעיף ב'): מצוה לאחוז הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע, רמז לדבר "והיו הדברים האלה וגו' על לבבך", ע"כ. ובמג"א (סי' כ"ד סק"א) הביא (בשם ברכת רמ"מ¹) שבזמן אמירת ק"ש יש לאחוז הציצית [ביד שמאלית] בין קמיצה לזרת², ובשם האר"י ז"ל הביא דכשיגיע לפרשת ציצית יקח הציצית גם ביד ימין ויביט בהם ויהיו בידו עד שיגיע ל-"נאמנים ונחמדים לעד" ואז ינשק הציצית ויסירם מידו.

והנה בסידורים מובא בשם האריז"ל, שבברכת אהבת עולם (אהבה רבה) כשמגיע ל"מארבע כנפות הארץ" יש לאחוז הארבע ציציות בידו השמאלית כנגד לבו (וכן הביא בלי מהרי"ח בשמו).

אולם במעשה רב (סי' ל"ט) הובא וז"ל: בק"ש אוחז ב' ציצית שלפניו ואינו מנשק כלל, ע"כ. וכן איתא בכתר ראש להגר"ח מוולאזין (אות ו') וז"ל: שלא לקח ד' ציצית בשעת ק"ש ולא נזכר זאת בגמ' ולא בש"ע, אדרבה צריך שיהי' שתיים לפניו ושתיים לאחוריו דוקא, ע"כ. ובביאור הגר"א הביא מהמדרש שיש קפידה שיהיו שתי ציציות לפניו ושתיים לאחוריו. ובאמת כ"ה לשון השו"ע שהבאנו למעלה: כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו, ע"כ. וכן בהנהגות הגרשז"א בספר הליכות שלמה (פ"ז אורחות הלכה אות 35), הובא, שהיה אוחז רק ב' הציציות שלפניו.

קל מלך נאמן

(ט) **בק"ש** יש רמ"ה תיבות וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם מסיים ש"ץ ה' אלהיכם אמת וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת ובה כל אדם יוצא

1. המ"ב הביא ד"ז להחזיקם בין קמיצה לזרת בשם כתבי האר"י, אולם במג"א הביא בשם האר"י רק את הענין השני דכשיגיע לפרשת ציצית וכו' אבל ד"ז הביא בשם ברכת רמ"מ. גם בכה"ח (אות ט') העיר שאף שהברכ"י ג"כ הביא בשם האריז"ל ד"ז להחזיקם בין קמיצה לזרת אבל למעשה אין ד"ז מוזכר בכתבי האריז"ל, רק להחזיקם ביד שמאל כנגד לבו בזמן אמירת ק"ש. אולם סיים הכה"ח: שאע"פ שלא נזכר בדברי האר"י ז"ל, כיון דעכ"פ הם נאחזים ביד שמאל אין בכך כלום ע"ש. ובהנהגות הגרשז"א בספר הליכות שלמה הנ"ל הובא, שלא היה מחזיקם בין קמיצה לזרת.

ומש"כ עוד המג"א דכשיגיע לפרשת ציצית יקח הציצית גם ביד ימין, הפמ"ג שם כתב שהכוונה שבפ' ציצית יקחם רק ביד ימין לחוד [ומלת "גם" פירושו, עד עתה אחוזם בשמאל ואתה הגיע גם תור הימין לעסוק במצוה זו] (ומה שמחזיקם כנגד לבו משום דכתיב בהו "ולא תתורו

ומשום כך חשוב מאוד שכל א' יורז את עצמו להגיע לקריאת שמע ביחד עם הציבור כדי שיוכלו כולם להמליך השי"ת על עצמם ביחד, ולהגדיל כבוד שמים.

לומר קרי"ש בקול או בלחש

(א) כתב השו"ע (סימן ס"א סכ"ו) יש נוהגים לקרות קריאת שמע בקול רם, ויש נוהגים לקרות בלחש, וכתב הרמ"א ומכל מקום יאמרו פסוק ראשון בקול רם, וכן נוהגין. והטעם שצריך שיאמרו כולם ביחד, הביא הבית יוסף מדרש (שהש"ר רבה בסופו) על הפסוק 'היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני' וכו', 'כשישראל נכנסין לבתי כנסיות וקוראים קריאת שמע בכיוון הדעת בקול אחד וטעם אחד, הקדוש ברוך הוא אומר להם 'היושבת בגנים' כשאתם קורין 'חברים' אני ופמליא שלי 'מקשיבים לקולך השמיעני', אבל כשישראל קורין שמע בטירוף הדעת זה מקדים וזה מאחר ואינם מכוונים דעתם בקריאת שמע, רוח הקודש צווחת ואומרת 'ברח דודי וכו'.

ברוך שם כבוד מלכותו

(ב) הקורא קריאת שמע, כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וחוזר וקורא כדרכו "ואהבת את ה' אלקיך" עד סופה. ולמה קוראין כן [ומוסיפים פסוק שאינו כתוב בתורה]. מסורת היא בידינו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, ציום וזרום על יחוד השם, ועל דרך השם שהלך בה אברהם ויצחק אביו, ושאל אותם ואמר להם: בני, שמא יש בכם פסלות, מי שאינו עומד עמי ביחוד השם כענין שאמר לנו משה רבנו, 'פן יש בכם איש או אשה וגו' אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלקינו" וגו'. ענו כולם ואמרו: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד!" כלומר שמע ממנו אבינו ישראל, ה' אלקינו ה' אחד. פתח הזקן ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח ששבח בו ישראל הזקן אחר פסוק זה. (רמב"ם הל' תפילה פרק א' ה"ד).

משמוש בתפילין

(ג) כתב השו"ע (סי' ס"א סכ"ה) דכשיאמר "וקשרתם לאות על ידך" ימשמש בתפילין של יד, וכשיאמר "והיו לטוטפות בין עיניך" ימשמש בשל ראש. ובמ"ב שם הביא: וכן בפרשה שניה כשמזכיר ענין תפילין צריך למשמש.

[ובלקוטי מהרי"ח הביא: ואין להקשות א"כ כשאומר "וכתבתם על מזוזות ביתך" ימשמש במזוזה, ע' בב"י סי' כ"ד דלא אמרו כן אלא במה שהוא לבוש בו ומזומן לפניו].

וכן איתא שם מקודם בשולחן ערוך (סימן כ"ח סעיף א') וז"ל: חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה, שלא יסח דעתו מהם. וימשמש בשל יד תחלה, וכשיאמר "וקשרתם לאות על ידך" ימשמש בשל יד, וכשיאמר "והיו לטוטפות בין עיניך" ימשמש בשל ראש.

ובחיי אדם (כלל י"ד הל' ט"ו) כתב שהמנהג לנשק בשעת משמוש, וכ"כ בקשו"ע (סי' י"ה"ז) [וכתבו מצייני הקשו"ע, הגר"ד פלדמן ושערים מצויינים בהלכה, שמקורו הוא הח"א הנ"ל], וכן הוא המנהג למשמש את התפילין ביד ולנשק אח"כ את היד. ובערוך השלחן (ס"א י') כתב על מנהג זה לנשק היד שאינו עיקר, ומ"מ לא דחה אותו לגמרי.

וכתב בספר חסד לאלפים (ס"א י') וז"ל: אך לא ימשמש כאשר ימשמש העוור בלי שים לב מצות אנשים מלומדה, אלא אחר כוונת הלב הן הן הדברים, שיזכור התפילין ומה שכתוב בהן, וישעבד מוחו ולבו להקב"ה, וישמח ישראל בעושיו אשר קדשנו במצותיו ועיטרנו בהם (והובא בכה"ח אות ס"ו).

נשיקת הציצית

(ד) עוד כתב השו"ע שם (סי' ס"א סכ"ה) וכשיאמר וראיתם אותו ימשמש בב' ציציות שלפניו.

וכן בסוף הלכות ציצית (סימן כ"ד סעיף ד') איתא: יש נוהגין להסתכל בציצית כשמגיעים ל-"וראיתם אותו" וליתן אותם על העינים, ומנהג יפה הוא וחבובי מצוה. הגה: גם נוהגים קצת, לנשק הציצית בשעה שרואה בהם, והכל הוא חיוב מצוה (ב"י).

ושם בשו"ע ס"ה: כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמז להיות, וגם יש בהם ט"ז חוטים ועשרה קשרים, עולה כ"ו כשם הוי"ה.

ונמצא בשם הקדמונים, שכל המעביר ציצית על עינו כשקורא פרשת ציצית יהא מובטח שלא יבא לידי סימוי עינים (והובא במ"ב בסימן כ"ד סק"ז).

(ו) והנה הרמ"א הנ"ל הזכיר לנשק את הציצית בכל פעם שרואה אותם, וזוהי לכאן כלול מתי שאומר "וראיתם אותו" בק"ש, שהשו"ע כתב להסתכל אז על הציצית, והרמ"א הביא שיש גם מנשקים אותם אז (וכ"כ הכה"ח סי' כ"ד אות י"ז). וכן מוזכר בדברי האריז"ל לנשק אותם ב"ונחמדים לעד". אולם המנהג הנפוץ היום הוא לנשק את הציצית בכל פעם שמזכירים מלת "ציצית" בפרשת ציצית. וד"ז מובא בספר חסד לאלפים (כ"ד ב') וז"ל: ובכל פעם שמזכיר ציצית ינשקם, וכשאומר "וראיתם אותו" יסתכל בהם, ויכוין לקיים מצות עשה של "וראיתם אותו", ויעבירם ע"ג עיניו, ע"כ אך בסו"ס ס"א כתב בספר ההוא וז"ל: כשיאמר "וראיתם אותו" יסתכל בציציות כו' גם יעבירם על עיניו וינשקם, וכן באומרו "אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" יעבירם על עיניו וינשקם, ויש סוד בהסתכלות והעברה ע"ג העינים, ע"כ. גם בספר קיצור שו"ע (סימן י"ז ס"ז) כתב: וכשאומר וראיתם אותו נושקו, ונוהגין שבכל פעם שאומר תיבת ציצית נושקו.

(ז) ויש שאמרו שאין לנשקם משום הפסק בק"ש, וי"א שאינו הפסק כיון שאין בזה ענין שיהוי (כ"כ בשו"ת אג"מ אור"ח ח"ד סימן י' לגבי ענין דומה).

(ח) וראיתי הרבה שנוהגים לנשק את הציצית אחר "ה' אלקיכם אמת", ולא מצאתי ד"ז בספרים. ויתכן לומר שהיה מנהג שלא לנשק באמצע פרשת ציצית משום חשש הפסק, [ואף שכתבנו שמצד הדין אין בזה משום הפסק, מ"מ היו שחששו לזה, כמש"כ המקורי המנהגים הנ"ל] לכן נהגו לנשק את הציצית בסוף הפרשה. ובמשך הזמן לא הבחינו אנשים היטב ונהגו לעשות את שניהם, לנשק באמצע [באמירת ציצית ו\או באמירת וראיתם אותו, כל אחד כפי מנהגו] וגם בסיום הפרשה.

שו"ך ברבב"א (ה"ב סי' מ"ח אות צ"ט) בהנהגות התפילה של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שהביא שנהג לנשק את הציצית כאשר הגיע לאמת [ולא באמצע

הפרשה]. וכן ה' נושק כאשר הגיע ל"קיימת", ע"כ (וראה מזה להלן סכ"ג).

ה' אלקיכם אמת

(ה) **איתא** בשולחן ערוך (סימן ס"א סעיף ג'): בקריאת שמע יש רמ"ה תיבות (ביחד עם פסוק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"), וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם מסיים שליח ציבור "ה' אלקיכם אמת" וחוזר ואומר בקול רם "ה' אלקיכם אמת". הגה: ובזה כל אדם יוצא הואיל ושומעין מפיו של ש"צ ג' תיבות אלו (ב"י בשם א"ח). ואם היחיד רוצה ג"כ לאמרם עם השליח ציבור, אין איסור בדבר (דברי עצמו). ואם הוא קורא ביחיד יכוין בט"ו ווי"ן שבאמת ויציב שעולים צ', והם כנגד ג' שמות ההויה, שכל שם עולה כ"ו וד' אותיותיו הם ל'. הגה: ויש עוד טעם אחר בדבר, דט"ו ווי"ן עולין צ', והקריאה נחשבת א', הרי צ"א כמנין השם בקריאתו ובכתיבתו, והוי כאילו אמר "ה' אדני" אמת" (מהרי"ק שורש מ"ב ואגור). ויש שכתבו דכל הקורא קריאת שמע ביחיד יאמר "קל מלך נאמן - שמע" וגו', כי ג' תיבות אלו משלימין המנין של רמ"ח, והוא במקום "אמן" שיש לענות אחר ברוך הבוחר בעמו ישראל באהבה, וכן נוהגין [והיו מקומות שעשו את שניהם - ענו אמן על סיום הברכה 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', וגם אמרו: קל מלך נאמן]. ונראה לי דמכל מקום כשקורא עם הציבור לא יאמר "קל מלך נאמן", רק יאמר "אמן" אחר הש"צ כשמסיים הברכה, וכן נוהגין ונכון הוא, עכ"ל.

(ט) **ובמשנה** ברורה (שם ס"ק ו') הביא: להשלים רמ"ח - כדאיתא [בזוהר] במדרש הנעלם, פתח ר' יהודה ואמר "רפאות תהי לשריך ושיקוי לעצמותיך" התורה היא רפואה לגוף ולעצמות בעוה"ז ובעוה"ב, דאמר ר' נהוראי אמר ר' נחמיה בק"ש רמ"ח תיבות כמנין איבריו של אדם והקורא ק"ש כתיקונו כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתפא בן, ודא "רפאות תהי לשריך" וכו'. והלא בק"ש אין שם אלא רמ"ה תיבות וכו', מאי תקנתיה תיקנו שיהא ש"ץ חוזר ג' תיבות ומאן נינהו "ד' אלקיכם אמת" כדי להשלים רמ"ח תיבות על הקהל וכו'. וכל האומר ק"ש שלא עם הציבור אינו משלים איבריו מפני שחסרו ג' תיבות ש"ץ חוזר, מאי תקנתיה יכוין בט"ו ווי"ן דבאמת ויציב, ועם כל דא היה קורא עליו אבא "מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות" אותם ג' תיבות דק"ש ש"ץ חוזר, לא יוכל להמנות אותם לתשלום רמ"ח כשאר הציבור, עכ"ל בקיצור [ב"י].

(כ) **והנה** המנהג הישן ה' שהש"ץ לא ה' חוזר על "ה' אלקיכם אמת", אלא שכל אחד ואחד אמר לפני ק"ש "קל מלך נאמן", אולם כאשר התגלה ספר הזוהר, שמבואר שם שיש לחזור על המילים ה' אלקיכם אמת כדי להשלים את הרמ"ח תיבות, כנ"ל, שינו את המנהג כדעת הזוהר. [כל זה מבואר בב"י ובב"ח שם]. אלא שאם אדם מתפלל ביחיד ואינו יכול לשמוע את הש"ץ שחוזר על המילים האלו, מנהג אשכנז הוא לומר "קל מלך נאמן" לפני הק"ש כמש"כ הרמ"א הנ"ל, וכ"נ מהמשנה ברורה שם ס"ק ז' שכתב וז"ל: והיחיד בלחש מסיים ג"כ בתיבת אמת אבל

אח"כ אינו חוזר לומר אמת כ"א שמתחיל ויציב ונכון וכו' וכדלקמן בסימן ס"ו סעיף י' בהג"ה, ע"כ.

אולם מנהג בני ספרד הוא שהיחיד חוזר בעצמו על המילים "ה' אלקיכם אמת", כמש"כ הברכ"י בשם האריז"ל הובא בשע"ת שם (סק"ב). [אכן בלקוטי מהרי"ח (בסוף סדר ק"ש) כתב שמדברי המחבר בשו"ע שהם דברי הזה"ק וגם מדברי הרמ"א לכא' לא משמע כן].

(כא) **והנה** מה שאינם אומרים "קל מלך נאמן" הוא משום חשש הפסק בברכות ק"ש, אבל אם קורא ק"ש בלי הברכות, כמו אלו האומרים כל שלשת הפרשיות בק"ש שעל המטה, גם למנהג ספרד יש לומר "קל מלך נאמן" לפני ק"ש [כ"כ בחס"ל סי' ס"א אות ג']. אכן יש הנוהגים גם בזה לחזור על המילים "ה' אלקיכם אמת", כאשר הובא בכה"ח שם אות ט"ו.

(כב) **עוד** כתב המשנה ברורה שם (ס"ק ח', עמ"ש השו"ע שהש"ץ מסיים בלחש ה' אלקיכם אמת) וז"ל: ובספר עשרה מאמרות כתב שהש"ץ לא יסיים בלחש בתיבת "אמת" כי אם כשחוזר ואומר בקול רם ובזה ימצא החשבון רמ"ח דאל"ה יהיה רמ"ט. אך המנהג כהשו"ע שיש לומר גם בפעם הראשון "אמת" שלא להפריד ביניהם, ואמת השני אינו מן המנין אלא ברכת אמת ויציב היא, כ"כ הפמ"ג. והגר"א כתב שהעיקר כהעשרה מאמרות, עכ"ל.

ומנהג אשכנז הוא כהשו"ע שהש"ץ מסיים "אמת" גם בפעם הראשונה בלחש, ומנהג ספרד הוא שמסיים את כל הפסוק האחרון בקול רם ורק מלת "אמת" אומר בלחש, וחוזר ואומר בקול רם "ה' אלקיכם אמת".

הנחת הציצית מידי

(ג) **בסידור** היעב"ץ (עמודי שמים) הובא אצל "ומלכותו ואמונתו לעד קיימת" שיש לנשק הציציות ולהניחם מידיך. ובתוך הפירוש שם הוסיף - "כאן תנשק הציציות ותשימם בעיניך, ואח"כ תסירם מידיך". אמנם הובא בשם האר"י ז"ל לנשק כשמגיע ל"נאמנים ונחמדים לעד" ואז לעזוב את הציצית כנ"ל. ומזה נראה שדעתו שאין לנשק בקיימת, אבל ראיתי אנשים הנוהגים לנשק ב"קיימת", וכנראה שזה מנהג אשכנז עתיק היות שגם הגאון הנז' ה' נוהג כן.

ובסידורים יש פיסקא אחר המלים "ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך" ולכן נוהגים שהש"ץ מרים קולו במלים אלו לסימן של סוף פיסקא. אמנם בצעירותי שמעתי שהש"ץ סיים אחר המלים "ומלכותו ואמונתו לעד קיימת". ובסידור יעב"ץ אין שם פיסקא עד "ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך".

לכן מה שמדפיסים כיום בסידורי נוסח אשכנז אצל "ונחמדים לעד" לנשק הציצית ולהניחם, אינו נכון כי זהו לנוסח ספרד אבל לנוסח אשכנז צריך לכתוב ד"ז אחר "לעד קיימת".

האם אשה אומרת קל מלך נאמן

(ד) **גם** אשה הקוראת ק"ש ביחיד [אף שאינה חייבת אבל מ"מ מקיימת בזה מצוה] יש לה לומר מקודם "קל

(המשך בעמוד 17)

נדבת הרב **שמעון פסרמן** וב"ב שליט"א חתן הרב **יוסף מרדכי שפירא** שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת **בתם צפורה** תחי' בשעתו"מ. יה"ר שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירון רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב **משה יצחק הרשקוביץ** וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם **אליהו אליעזר** נ"י בשעתו"מ. יה"ר שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירון רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

זמן תפילת ערבית

ד. ובאחרונים מבואר שיש בזה שתי דרגות. א. תרתי דסתרי בשני ימים שונים. ב. תרתי דסתרי באותו יום עצמו, וזו דרגה חמורה יותר. ומה שהיקל כאן השו"ע בשעת הדחק, היינו דווקא בשני ימים שונים, אבל באותו יום עצמו אם התפלל מנחה אחר פלג המנחה אסור לו להתפלל ערבית קודם הלילה, אפי' בשעת הדחק.

עוד כתבו האחרונים דבציבור יש להקל יותר, דהיינו ציבור שהתפללו מנחה אחר פלג המנחה, ואם לא יתפללו ערבית מיד ילכו כל אחד לביתו ולא ישובו אח"כ לבית הכנסת וע"י זה תתבטל תפילת הציבור, יש להתיר להם להתפלל ערבית קודם השקיעה, אעפ"י שעושים תרתי דסתרי באותו יום עצמו.

עלה בידינו, שלפי המנהג כיום שמתפללים מנחה עד השקיעה (והיינו שנוהגים בזה כרבנן) לכתחילה אין להתפלל ערבית קודם הלילה, ובשעת הדחק מותר ובלבד שיתפלל מנחה קודם פלג וערבית אחר פלג (שלא יהיה תרתי דסתרי באותו יום). ובציבור שיש לחוש שתתבטל תפילת הציבור הקילו יותר שאפי' ביום שהתפללו מנחה אחר פלג מותר להתפלל ערבית קודם הלילה.

ה. עוד מבואר בסי' רס"ז שהיה מנהג קדום לקבל שבת מוקדם ולהתפלל ערבית מבעוד יום (אחר פלג המנחה). וגם כיום יש מקומות רבים הנוהגים כן. ותמה שם המג"א דהלא אנו נוהגים כרבנן להתפלל מנחה עד הערב והיאך מקילים להתפלל בערב שבת ערבית מבעוד יום. ויישב שכיון שיש מצוה להוסיף מחול על הקודש וכבר קיבל עליו שבת יכול לסמוך על הסוברים דהוי כלילה לענין תפילה. אך יזהר עכ"פ להתפלל מנחה קודם פלג המנחה. והובאו דבריו במשנ"ב סק"ג עיי"ש².

פלג המנחה

ו. ביאור המושג פלג המנחה הוא כך: זמן מנחה קטנה הוא מתשע שעות ומחצה, דהיינו שעתיים וחצי לפני סוף היום. פלג המנחה היינו חצי מזמן זה דהיינו שעה ורבע. נמצא שזמן פלג המנחה הוא שעה ורבע קודם סוף היום.

שעות אלו אינם שעות שוות אלא שעות זמניות, דהיינו מחלקים את היום ל"ב חלקים שווים וכל חלק נחשב שעה.

ומה נחשב יום לענין זה. דעת התרומת הדשן שמחשבים מעלות השחר עד צאת הכוכבים. ודעת הלבוש מהנץ החמה לשקיעת החמה.

למחלוקת זו ישנן שתי השלכות, א. אורך השעה. ב. מאימתי מונין זמן זה. דהיינו לדעת תה"ד אורך השעה הוא גדול יותר כיון שמחלקים זמן ארוך יותר. אמנם מונים אותו מצאת הכוכבים. מאידך לדעת הלבוש אורך השעה קצר יותר אבל מונים אותו מהשקיעה. וא"כ הזמן הוא מוקדם הרבה מהתה"ד.

למעשה המשנ"ב הזכיר מחלוקת זו בכמה מקומות ולא הכריע בה. והמנהג כיום בארץ ישראל הוא כדעת הלבוש שמחלקים את היום ל"ב חלקים מנץ לשקיעה ומחשבים שעה ורביע מאלו השעות קודם השקיעה³.

אינו 75 דקות לפני צאת הכוכבים, כי בימי ניסן ותשרי שיש 12 שעות בין הנץ לשקיעה ובין השקיעה להנץ, כשמחשבים מעלות השחר עד צאת הכוכבים הרי היום הוא 14 שעות ו-24 דקות, והחשבון של פלג המנחה הוא לפי שעות זמניות, כך שפלג המנחה הוא כ-18 דקות לפני השקיעה (וכבר עמד בזה בספר בירור הלכה). אמנם בחורף שהיום קצר פלג המנחה הוא בערך אותו זמן של השקיעה בארץ ישראל.

אלא כנראה הטעם הוא משום שלגבי תפילת מנחה נוהגים בארץ ישראל לחשב את השעות מהנץ החמה עד שקיעת החמה כפי שהבאנו כבר

קריאת שמע ותפילה

א. תפילת ערבית יש בה שני חלקים, האחד הוא מצות קריאת שמע. והשני הוא תפילת שמונה עשרה. ושני חלקים אלו בשרשם אינם שייכים זה לזה, אלא הם שני חיובים נפרדים. אולם חכמים תקנו שמיד אחר שקורא ק"ש יתפלל, כדי שיסמוך גאולה לתפילה.

וממילא כשנבא לדון מתי זמן תפילת ערבית [דהיינו מאימתי ועד מתי] יש לדון כן גם לענין ק"ש וגם לענין תפילה, שכפי שיתבאר להלן יש בזה חילוקים בין ק"ש לתפילה.

תחילת זמן תפילת ערבית

ב. במשנה בריש פרק תפילת השחר (ברכות כ"ו.) נחלקו ר' יהודה ורבנן עד מתי הוא זמן תפילת המנחה. לרבנן זמנה עד הערב, ולר' יהודה עד פלג המנחה [שהוא שעה ורביע קודם הערב, ולהלן יתבאר יותר בפרטות].

ומבואר שם בגמ' שכשם שנחלקו לענין סוף זמן תפילת מנחה, ה"ה לענין תחילת זמן תפילת ערבית. דהיינו שלר' יהודה שזמן מנחה הוא עד פלג המנחה, ממילא זמן ערבית הוא מפלג המנחה ואילך. ולרבנן שזמן מנחה הוא עד הערב, ממילא זמן ערבית הוא רק מהערב ואילך.

רבנמי שם דנו האמוראים האם הלכה כר"י או כרבנן, והסיקו דכיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר. דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. ואין הכוונה שיש כאן ספק כמי הלכה ומספק יכול לנהוג כמי שרוצה, אלא הוא פסק גמור, שהרוצה לנהוג כר' יהודה ינהג. והרוצה לנהוג כרבנן ינהג.

תרתי דסתרי

ג. אמנם אעפ"י שנפסק בגמ' 'דעבד כמר עבד', מ"מ כתבו הראשונים שצריך לעשות לעולם כדעה אחת, דהיינו שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה, וכן להיפך אם נוהג כר' יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה צריך לזוהר שלא יתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה.

והטעם בזה הוא שאם יעשה כך הרי זה כתרתי דסתרי, שאם זמן זה של פלג המנחה נחשב יום לענין תפילה וממילא אפשר להתפלל בו מנחה שוב א"א להתפלל בו ערבית, ואם נחשב כלילה וממילא אפשר להתפלל בו ערבית שוב א"א להתפלל בו מנחה.

וכן נפסק בשו"ע סי' רל"ג ס"א. ומסיים שם השו"ע וז"ל "ועכשיו שנהגו להתפלל תפילת מנחה עד הלילה, אין להתפלל תפילת ערבית קודם שקיעת החמה, ואם בדיעבד התפלל תפילת ערבית מפלג המנחה ולמעלה יצא. ובשעת הדחק יכול להתפלל תפילת ערבית מפלג המנחה ולמעלה". ע"כ.

נתבאר בדברי השו"ע שאעפ"י שלכתחילה צריך לנהוג לעולם כחד מינייהו, מ"מ בשעת הדחק אף הנהוג לעולם כרבנן יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה.

1. נכתב ע"י הרב אופיר נקר שליט"א, והיו הדברים לעיני מורנו הרב שליט"א.

2. אולם בביאור הלכה בתחילת סי' רע"א כתב שאעפ"י שהמג"א יישב את המנהג, מכל מקום לכתחילה יותר טוב למנוע מזה.

3. יש שטענו שהטעם הוא שלא מרויחים בזה, כי אם נחשב פלג המנחה כדעת תה"ד יהיה זמן פלג המנחה דקות ספורות לפני השקיעה (שהרי צאה"כ הוא 72 דקות אחר השקיעה). ופלג המנחה הוא שעה ורבע דהיינו 75 דקות קודם צאת הכוכבים, נמצא שפלג המנחה הוא 3 דקות לפני השקיעה). אכן אין זה נכון, כי פלג המנחה

תחילת זמן ק"ש של ערבית

ז. **איתא** במשנה במסכת ברכות (פ"א מ"א) "מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן". ונתבאר בגמ' דהיינו בזמן צאת הכוכבים.

צאת הכוכבים היינו יציאת ג' כוכבים בינוניים. אלא כיון שאין אנו בקיאים מהו בינוני לכן כתבו הראשונים שיש להמתין עד ג' כוכבים קטנים. ואין צריך שיהיו רצופין אלא אפי' מפוזרין [ואעפ"י שלענין צאת שבת צריך רצופין דווקא, היינו משום שצריך להוסיף מחול על הקודש].

כיום רוב האנשים אינם יודעים להבחין גם בהבדל בין כוכב גדול לכוכב קטן, ובספר אורחות רבינו כתב ששמע מהחזו"א שכשנראים עשרה כוכבים בשמים וודאי כבר יש ג' כוכבים קטנים.

ובאמת בימינו לרוב אין צריך לזה, כיון שזמני צאת הכוכבים מחושבים בלוחות השנה, והשעונים מצויים, אולם כשאין ברשותו לוח שנה או שאין לו שעון מדוייק יבדוק בשמים וכשרואה עשרה כוכבים הוא וודאי לילה.

ק"ש בפלג המנחה

ה. **בזמן** הראשונים המנהג היה שהתפללו ערבית מבעוד יום, דהיינו קודם צאת הכוכבים. ותמהו הראשונים על המנהג היאך עושים כן והלא במשנה מבואר שזמן ק"ש הוא מצאת הכוכבים.

רש"י (בתחילת מס' ברכות) כתב ליישב שק"ש שקראו בבית הכנסת לא יצאו בה ידי חובת ק"ש אלא קראו אותה כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה, ולפיכך צריך לחזור ולקרוא משתחשך. וסמכו על ק"ש שקראו על המיטה ובה יצאו יד"ח ק"ש.

ותוס' הקשו על פירוש רש"י שנמצא שאת ק"ש העיקרית קוראים בלא ברכותיה. ועוד דק"ש שקורין על המיטה אין מכוונים בה לשם מצוה אלא כדי להבריא המזיקין.

ור"ת פירש שכשם שתפילת ערבית אפשר להתפלל מפלג המנחה, שהרי קיי"ל דעבד כמר עבד, כמו כן ק"ש של ערבית אפשר לקרותה מפלג המנחה ואילך.

והראשונים תמהו על דברי ר"ת שהרי הטעם שק"ש זמנה מצאת הכוכבים הוא משום דכתיב 'בשכבך' וזמן שכיבה הוא בלילה. וא"כ אף לדעת ר' יהודה שאפשר להתפלל ערבית מפלג המנחה משום שאז כבר נגמר זמן תפילת מנחה. מ"מ ק"ש אי אפשר לקרא בזמן זה דאינו זמן שכיבה.

למעשה רוב הפוסקים חולקים על דעת ר"ת, וסוברים שאין לקרא ק"ש כלל קודם צאת הכוכבים. וכן נפסק בשו"ע (סי' רל"ה ס"א) שאם קרא ק"ש קודם צאת הכוכבים חזר וקורא לאחר צאת הכוכבים. ועיין שם במשנ"ב שהביא מגדולי האחרונים שמה שצריך לחזור לקרותה אינו משום חומרא אלא הוא מעיקר הדין.

ציבור שמתפללים ערבית בפלג המנחה

ט. **הנה** נתבאר לעיל (אות ג') שכיון שמנהגנו כיום כרבנו שמתפללים מנחה עד השקיעה, לכן לכתחילה אין להתפלל ערבית מפלג המנחה. אולם בשעת הדחק התיר השו"ע ובלבד שבאותו יום יתפלל מנחה קודם פלג.

והנה אדם שנקלע למקום שאין שם מניין לתפילת ערבית לאחר צאת הכוכבים אלא רק קודם לכן כיצד ינהג, ויש בזה כמה

לגבי חישוב החצי שעה לאחר חצות לגבי התחלת זמן תפילת מנחה, לכן נוהגים כך גם לגבי סוף זמן תפילת מנחה.

שיטות וכפי שיתבאר, ובכל שיטה יש חיסרון. ולכן החכם עיניו בראשו, יסדר ענייניו באופן כזה שיוכל להתפלל כדין בזמן וללא פקפוק. אולם אם אירע לו אונס יש בזה כמה שיטות וכדלהלן.

בבה"ל הביא בשם מעשה רב שמוטב להתפלל ערבית בזמנה ביחידות, ולא יתפלל קודם זמנה כלל.

ובמשנ"ב הביא שיש הנוהגים להתפלל עם הציבור רק תפילת שמו"ע, דהיינו ששותקין עד תפילת שמו"ע ומתפללים שמו"ע עם הציבור. ואח"כ כשמגיע זמן ק"ש קורין ק"ש עם ברכותיה.

ובזה הרויחו שהתפללו בציבור וכן קראו ק"ש בזמנה עם ברכותיה, אמנם הפסידו סמיכות גאולה לתפילה.

ולמעשה בשו"ע נקט שבאופן זה יתפלל עם הציבור כסדר דהיינו יקרא עמם ק"ש בברכותיה ויתפלל עמהם שמו"ע. וכשיגיע הזמן חוזר וקורא ק"ש בלא ברכותיה.

וכשעושה כך נמצא שהתפלל בציבור, וגם סמך גאולה לתפילה, וגם קרא ק"ש בזמנה. אמנם ברכות ק"ש קרא קודם זמן ק"ש. וביאר המשנ"ב דלא הוי ברכה לבטלה כיון שאעפ"י שתקנו לברכם לפניך ולאחריה, מ"מ עיקרן לא נתקנו דווקא לק"ש אלא הם חלק מהתפילה, ולכן בדיעבד יוצא בהן ידי חובה אעפ"י שקראם קודם זמן ק"ש.

וכתב המשנ"ב שכשקורא ק"ש בתפילה לא יכוין אז לצאת ידי חובת ק"ש, אלא רק בקריאה שניה שקורא אח"כ בזמנה.

וביאר באגרות משה שאם יכוין לצאת בקריאה שקורא מבעוד יום יש לחוש שעובר בקריאה זו משום 'בל תוסיף'. [ולמעשה סיים שם בצ"ע אם שייך בזה 'בל תוסיף' כיון שק"ש הוא גם לימוד תורה].

וכשהגיע זמנה וחוזר וקורא ק"ש כתב המשנ"ב שדי בשתי פרשיות הראשונות, דדווקא בהם לא יצא יד"ח כיון דלא קרינן ביה 'בשכבך', אבל פרשה שלישית שהיא הזכרת יציאת מצרים יוצא בה אף שקראה קודם הזמן. אולם סיים שם שלדעת השאגת אריה ירא שמים יש לו ליהרר לקרא את כל השלש פרשיות אחר צאת הכוכבים⁴.

עוד כתב המשנ"ב שאין לו לסמוך על הקריאה שקורא על מיטתו, אפי"ן אם מנהגו לקרא את כל שלשת הפרשיות. כיון שצריך לכיון לצאת ידי מצות עשה של ק"ש, וק"ש שעל המיטה איננו מכוונים לשם מצוה כי אם להבריא המזיקין.

אם אירע שהתפלל ערבית וקרא ק"ש בפלג המנחה, ואח"כ נרדם. כתב בשו"ת שבה"ל (ח"ה סי' ל"ח) שאין צריך להעירו לקרא ק"ש. ואעפ"י שהשו"ע בסי' ס"ג כתב שמי שלא קרא ק"ש מעירים אותו ושיקרא. היינו דווקא כשלא קרא כלל.

ואם תוך כדי שקורא ק"ש על מיטתו נזכר שלא חזר וקרא ק"ש בזמנה. כתב בשו"ת רב פעלים שיגמור את הק"ש שעל המיטה, ואח"כ יחזור לקרא ק"ש פעם נוספת עם כוונה לקיים המצוה.

סוף זמן ק"ש

י. **כתב** השו"ע (סי' רל"ה ס"ג) וז"ל: "לכתחילה צריך לקרות קריאת שמע מיד בצאת הכוכבים, וזמנה עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו".

וביאר המשנ"ב דלכתחילה יש לקרותה מיד משום דרזיזין מקדימין למצוות. וזמנה נמשך מן התורה כל הלילה כיון ש'בשכבך' היינו כל זמן שבני אדם שוכבים והיינו כל הלילה. אלא

(המשך בעמוד 17)

4. ולא די בזה שיאמר פסוק של יציאת מצרים אלא צריך לומר את כל פרשת 'ויאמר' - יעניין בה"ל סי' ס"ו ד"ה ואלו.

נדבת הרב שליט"א החפץ בעילום שמו ובי"ה, לרגל השמחה השרויה במעונם **בהולדת בתם** יח"י שיכנו לגדולה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מיילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב **ישראל מונק** ובי"ה שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת **בתם** רבקה תח"י בשעתו"מ. יה"י שיכנו לגדולה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מיילי דמיטב ברו"ג

לדגל יזמא ההילולא רבא
של רבב ישראל ופרשיו, השרף הנורא, קודש הקדשים, לו דומיא תהילה
רבנו משה יהושע יהודה לייב ב"ר בנימין דיסקין זיע"א

גלב"ע כ"ט טבת תרנ"ח

ראינו להביא דברים לזכרו הטהור, למען ידעו דור אחרון, בנים יספרו, טיפה מן הים הגדול מעוצם תקפו וגדולתו, מתוך דברי נהי והספד שנשא תלמידו הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל באשככתייה דרבי, וביום היארצייט הראשון לפטירתו, בהיכל ישיבתו הק' בתוככי עיר הקודש והמקדש תוכב"א

אלון בכות

שיש בהם צורך לתוה"ק בכולם היה לו עשר ידות, בהנדסה, באלגברה, בתכונות שמים וגלגלי המזלות, בכל אלה למד ולימד הפליא עצה תושיה. --- הגדיל בכל אלה לו דומי' תהלה ע"כ דברי מעטים.

הוא יסד בירושלים ע"ק ת"ו בית היתומים לכלכל את כל היתומים העזובים מאב ואם. באכילה ושתייה. הלבשה והנעלה. מחסורם וכל צרכיהם כאשר יפרנס אב רחום את ילדיו הקטנים, ויותר מזה נתן לבו הטהור להדריכם ולחנכם לתורה ועבודת ה'. ומהם לומדים גם אומנות נקיה וקלה שיוכלו להתפרנס אח"כ מיגיע כפס. ועד היום הזה בית היתומים מתנהג בתכלית הצדק ע"י גבאים גדולי תורה ויראת ה' אשר העמיד בראש המפעל הזה, בשלש שנים האחרונים לימי חייו יסד גם את הישיבה הרוממה היא ישיבת אהל משה אשר על שמו הטהור נקרא. ממנה פנת יקרת תוה"ק בקודש, והן הן פעולות הצדיק ז"ל אשר ביסע ה' יהיו למזכרת עולם בתוככי ירושלים עי"ק ת"ו.

כבר בהיותו עוד כבר חמש כבר שית, בהל נר ה' על ראשו ונמשח שמן ששון מחבריו. הן ידענו כי בהיותו בן חמש נחלה חולי מסוכן ויאסוף אביו הגאון הקדוש ר' בנימין זצ"ל שהיה אז אבדק"ק וואלקאוויסק את עדתו ויאמר להם מורי ורבותי הרבו רחמים והעתירו לה' בעד גאון הדור הנוטה למות ויסתכלו בו לדעת מי הוא גאון הדור הזה ויאמר להם הלא בני הקטן הנה, כי גאון וצדיק הוא. ויספו אל בהמד"ר ויגעו בבכיה ויפדוהו מרדת שחת. והנה נתן לנו עדי ותכשיט הזה עד ימינו אלה ומי יוכל לחשוב כי ישוב לנו האבדה הזאת שנית. וגם אם יחמול השי"ת על שארית עמו ויחון אותו מתנת חנם כמה שנים יעברו ויחלופו וכמה גלים יעברו על ראשינו עד עת ההיא, ואחר כל אלה הלא טובים השנים מהאחר. ואנחנו אמרנו בצלו נחיה והוא ימסור עדרי צאן קדש לרועה נאמן משיח צדקנו בבי"א. כן הבחי' השנית הלא ידוע גודל קדושת תורה וחסידות אביו הגאון הקדוש ר' בנימין זצ"ל, ולא הרגשנו בהעדרו כל הימים אשר ראינו אור רבינו הקדוש וזה עשרים שנה בקודש לא עבר יום אשר לא שמענו תוה"ק ומדותיו הטובים מפה קדוש רבינו זצ"ל ועתה הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל שבר על שבר יחד נדבקו, מי יחוס עליך ירושלים ומי יסור לשאול שלום לך (ירמי' טו ה).

כעת' העלוב יעקב אורנשטיין

אמר העלוב יעקב בן א"א הרה"ג מו"ה ישעי' אורנשטיין שליט"א (זצ"ל) מילידי ירושלים עה"ק ת"ו, מנעורי נתגדלתי על ברכי ת"ח וצדיקים עודני כבר תליסר זכני ה' בחסדו לצקת מים על ידי הגאון מוהר"ם אויערבאך זצלה"ה בעמ"ח אמרי בינה, אח"כ בעלות השמש והאיר אור פני אדמו"ר הגאון החסיד מוהרמ"ל זצלה"ה. והקול נשמע כי בא חכם למערב העיר, ואני בתוך המון בית ישראל יושבי ירושלים ע"ק ת"ו יוצאים לקבל פני צדיק לכפר קולוניה ער"ח מנחם אב תרל"ו לפ"ק, מאז ראיתי קרני אור פניו הטהורים, לא משתי מן האהל עד רגע' האחרונה לא זזתי מביתו הטהור --- לא אעשה שקר בנפשי לכנות לי שם תלמיד, בידיעי היטב כי גדולים וטובים ממני אשר קטנם עבה ממתני לא באו למדה זאת, כי היה לב הרב ז"ל בשני התלמודים בבלי וירושלמי מבהיל וספרי רבותינו הראשונים הרי"ף ור"מ וארבעה טורים וחלקי שו"ע כמונח בקופסי, וידע את ספר מג"א מהחל עד כלה בע"פ ממש בכל ס"ק, אמנם עומק עיונו למעלה מטבע שכל אנושי, כמעייין טהור נובע מים חיים, בכחו היה לחדש על דף אחד גמרא ותוס' ששה ושלישים חילוקים נפלאים שונים זה מזה אין בזה מה שיש בזה, מבלי צירוף שום בקיאות לא מש"ס ולא מרבתינו הראשונים כי אם הכל ממקומו היו מגלין לו סתרי סתרים, השומע שומע תוהו ומשתומם מאין באו כל אלה לא יאומן כי יסופר. כללו של דבר לא נראה כמוהו בחריפות מימי רבותינו החריפים כמו הגאון בעמ"ח אורים ותומים והגאון בעל שאגת אריה ורע"א ז"ל.

ששה חדשים ראשונים לו בקודש הגיד שעור לפני חריפי קרתא קדישא ארבעה שעות רצופים בכל יום מבלי הפסק, גם ביום ערש"ק, וביום ש"ק, מלבד ערב יוה"כ שהשלים שעור היום בליל יוה"כ אחר תפלת הערב ולא השלים סוגיא ראשונה דהיזק ראייה בכל ששה חדשים אלו לא נשמע ממנו קושיא או תירוץ והסבר ממקום אחר כי אם באותה סוגיא עצמה כאן נמצא וכאן היה כל הקדמותיו, הבטנו איש אל רעהו ותמהנו, מגודל החכמה אשר חלק ה' ליראיו, אכן בנוגע ליראת ה' אין די באר ודי עולה על הגליון, אלו כל הימים דיו לא יספיקו לתאר אחת מאלף, מגודל חסידותו, ענותנותו, ואהבתו את היסורים וקבלו כל אדם בסבר פנים יפות. הוא שנא תכלית שנאה את הלמודים הזרים כמו שפות זרות וידיעות הגעגראפיע, מלבד החכמות

קטעים שנלקטו מתוך ספר 'שלמות המציאות' חידושי הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל. בהם מובאים ההספדים בשלימותם בארוכה.

עוד ראינו להביא פנינים ועובדות על רבנו המהרי"ל זיע"א כפי שנשמעו מפי רשכבה"ג מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זצוקללה"ה¹

להודי האשה לא הייתה שום ברירה והפקידו את הכסף בתורת השלשה אצל המהרי"ל שהוא יהיה שומר על הכסף, לתתו לאותו בעל. את הכסף שמו בתוך מזוודה קטנה, והיה המהרי"ל שומרה מאוד.

והנה בדיוק באותו היום בא לבית המהרי"ל בחור צעיר כבן י"ז-י"ח שכבר למד אצל המהרי"ל בשקלוב, וכעת בא שוב ללמוד ורצה ללמוד אצל המהרי"ל. הבחור היה הג"ר יוסף ראזין שהתפרסם לאחר מכן כהרואצ'ובער ונשאר ללון בבית המהרי"ל. [ואמר רבנו שבזמנם קיימו הוי מתאבק בעפר רגליהם של תלמידי חכמים, שהיו לומדים מרב היו גם גרים אצלו בבית לקבל כמה שיותר תורה ממנו (מפי בן רבנו הגר"מ)]

והנה דרכו של המהרי"ל הייתה ללמוד כל הלילה, והיה יושב על כסא עם משענת גבוהה ליד השולחן, ומנורת נפט הייתה דולקת בחדר, וכך היה עמל ויגע בתורה כל הלילה מבלי לישון על מיטתו.

וכשהיה מתעייף היה מנמנם על הכסא עם המשענת שישב עליו, עד שניעור והמשיך בלימודו. וכיון שהיה ער רוב הלילה לא הקפיד על סגירת דלת הבית. ובלילה כשהיה לומד, היה שם את המזודה עם הכסף שנתנו לו הורי האשה לידו כדי שיוכל להשיגה על הכסף...

תוך כד לימודו לפתע חטפתו תנומה קלה... וכשהתעורר, ראה שהאור כבה... תיכף הבין מה קרה כאן.. ואכן נתברר שבאו גנבים שהיו מעגלוני המקום, שהם הביאו את המשפחות לבריסק ששם היה הגט ונודע להם שיש שם הרבה כסף, וניצלו את הכמה רגעים בהם התנמנם, וגנבו את המזודה שבה היו שלשת אלפים רובל.

תיכף שראה כן המהרי"ל חשב לעצמו, הנה בי בתורת הרב של העיר לא יחשדו שמא אני הוא הגנב... אכן הרי היום הגיע לביתי, הבחור הג"ר יוסף ראזין, ומי יודע אם לא יחשדו בו בדבר... [ופעם אחרת אמר רבנו טעם נוסף, שהמהרי"ל חשש שלרב יהיה מי שידאג ויתאמץ להצילו, אבל בחור צעיר מי יפדה אותו].

הלך המהרי"ל מיד, והעיר את הבחור בשתיים בלילה, ואמר לו שהוא מוכרח ללכת לישון במקום אחר, ושלה אותו לביתו של הג"ר משה אהרן וייצבלום דוד רבנו שהוא היה הרב של העיר קוטולנא שהייתה קרובה מאוד לעיר בריסק, ורק נהר הפריד ביניהם... ושם נשאר הרואצ'ובער בלילה.

והנה בשעה שסיפר הג"ר שמחה זליג את המעשה לרבנו היה זה כבר שנים רבות לאחר שאירע המעשה. אבל אעפ"כ הזהירו בכל לשון שישמור הדבר בסוד, וזאת מכיון שתיק החקירה לא נסגר, והרואצ'ובער עדיין היה בחיים, וא"כ עוד יכולים לעשות לו צרות על הגניבה (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' שטו. מדברים שנאמרו ביום ה' ר"ח כסלו תשנ"ט - והקדמה לס' השרף מבריסק, ועוד) **אח"כ** התלונן הבעל הפוקר, ותפסו את המהרי"ל, והעבירו אותו למעצר בעיר קובנה, ובאמת לא היה צריך להיות חשד כזה על המהרי"ל שהוא ח"ו יגנוב. רק באותה התקופה קרה שאחד הכמרים בעיר צחנאב גנב את הזהב מהכנסיה, וכשתפסו אותו הייתה בושה גדולה לכנסיה שכומר גנב, ולא ניתן לשער את גודל הבושה, שבאותם ימים כשגוי היה בא לבזות יהודי, ואומר לו 'זיד', היה היהודי אומר לו 'מאצ'ח' שזה שמו של אותו כומר, והגוי היה הולך בבושת פנים.

וכעת כשהייתה גניבה אצל המהרי"ל ששו הגוים על כך כמוצא שלל רב, שהרי יש להם כעת פתחון פה, שלא רק הכומר גנב, אלא גם רב ח"ו גנב, ולכן התובע השקיע את כל כחו להרשיע את המהרי"ל. (רשימות ר"ס, ועוד)

רבי משה יהושע יהודה ליב דיסקין נולד בי' כסלו תקע"ז לאביו הג"ר בנימין, ממנו למד תורה, וגדל בתורה באופן מפליא ביותר בגאונות וצדקות. כיהן ברבנות בלומזה, בשקלוב, בקובנה, ובבריסק. משם נאלץ לעזוב לארץ ישראל, ושם היה עמוד האש לשמירת החינוך והיהדות בירושלים ובכל ארץ ישראל. נלב"ע כ"ט טבת תרנ"ח. חיבר את הספרים: 'שו"ת מהרי"ל דיסקין', 'תורת האהל', חידושים עה"ת ועוד.

רבנו קיבל מהג"ר שמחה זליג ריגר, שזכה בימי נעוריו לשמש את המהרי"ל דיסקין, כמה עובדות מופלאות על המהרי"ל דיסקין, דברים חדשים שלא נודעו במקומות אחרים, וגם הבאנו עוד כמה דברים על המהרי"ל דיסקין שהביא רבנו בספריו. וראה עוד בהרחבה בספר אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' קנ"ט-קס"ו.

לימודו אצל אביו

אביו של המהרי"ל דיסקין הג"ר בנימין היה מחנך נפלא, הוא למד עם בניו מא-ב עד שגדלו ונעשו ת"ח, והוא לימד אותם הכל ולא שלח אותם לשום מלמד. ואכן זכה לבנים גדולים ביותר וביניהם הג"ר אברהם שמואל בעל הבני בנימין, והמהרי"ל **וכשגדלו**, למדו עמהם אצלו עוד חמשה תלמידים, כמו הג"ר יצחק אלחנן ספקטור, הג"ר ברוך מרדכי ליפשיץ רבה של שעדליץ ועוד.

הג"ר בנימין היה פדגוג גדול, היה יכול לקחת בחור וללמוד איתו ולהעמידו על הרגלים ולהפוך אותו לת"ח.

רבה של בריסק

בבריסק נהגו לקחת לרב רק מצאצאי השר רבי שאול וואהל, וכך נהגו רבות בשנים, עד שהציעו את המהרי"ל דיסקין לרב, ובחרו בו לנוכח גדלותו העצומה, למרות שלא היה מצאצאי רבי שאול. ומיני אז הפסיקו ענין זה.

שגוי יחיה עוד שנה

בזמן שכיהן המהרי"ל דיסקין כרב בריסק, חלה בנו של ראש העיר הגוי, וביקש מהמהרי"ל שיתפלל עליו, ואמר לו המהרי"ל שמסכים בתנאי שלא יציק ליהודים, והסכים ראש העיר לכך.

והתפלל המהרי"ל בנוסח כזה: 'רבש"ע מה אכפת לך שאיזה גוי יחיה עוד שנה, הרי הוא לא יחטא כ"כ בשנה הזו, וליהודים יהיה קצת שקט', והילד הבריא לשנה, והייתה להם הרווחה באותה שנה. וציין רבנו שסתם להתפלל על גוי יש בעיה, אבל כאן קיבל תמורה, ועי' במג"א סי' קפ"ט סק"א. (רשימות ר"ס)

הגניבה הגדולה מבית המהרי"ל

רבנו קיבל מהג"ר שמחה זליג ריגר את הגירסא המדויקת כיצד ולמה ברח המהרי"ל דיסקין מבריסק לארץ ישראל, ואף סיפר זאת כמה פעמים.

בזמן שהיה המהרי"ל דיסקין רבה של העיר בריסק, בא לפניו דיון אודות עשיית גט לאשה אחת מבית עשיר שהתחתנה עם בחור, ולאחר החתונה התברר כי הוא בחור מופקר וכו'. ורצו הורי הכלה שיתן לה גט, אולם החתן דרש סכום כסף גדול בעבור הסכמתו לגרש את האשה... ודרש סך שלשת אלפים רובל שהיה בימים ההם הון רב מאוד... [כמו חצי מליון דולר בזמנינו] ורצה הבעל שישלישו את זה אצל המהרי"ל. והמהרי"ל אמר שזה לא תנאי בגט וכו'.

1. הובא מתוך הספר הנפלא "כאיל תערוג".

עינים קדושות

והוסיף רבנו: בזמן שהמהרי"ל נשפט על הגניבה שהעלילו עליו, בא לפני השופט, והשופט אמר שרואים על העינים שלו שהוא אדם מסוכן רח"ל וצריך ליזהר ממנו. [וביאר רבנו דהיינו דגם גוי היה יכול לראות על עיניו הקדושות שהם לא בדרך הטבע, רק גוי משתמש בזה לרעה]. (רשימות רי"ס)

הבריחה מבריסק

למרות כל ההשתדלות לא הצליחו לשחרר את המהרי"ל אפילו בסכומים גדולים, ורק לקראת יום כיפור נתנו ערבון גדול מאוד [שלשת אלפים רובל] ע"מ לשחרר את המהרי"ל לבוא ליום כיפור לבריסק, וסיפר הג"ר שמחה זליג שהיה אז כבן י"ג שנים, שהרכבת בה נסע המהרי"ל הגיעה מאוד מאוחר, כשעתים לפני כל נדרי, ובכל זאת כמעט כל תושבי בריסק והוא ביניהם המתונו בתחנת רכבת. וכשהגיע המהרי"ל לחצו לו בני העיר את ידיהם, וגם הג"ר שמחה זליג לחץ את ידו הקדושה של המהרי"ל. ובקושי הספיקו לאכול סעודת המפסקת.

מיד בצאת הצום הבריחו את המהרי"ל, היות והתובע ניסה בכל כחו להעניש אותו אם לא היה נמלט. למחרת יוה"כ הגיע לברלין ומשם נסע לארץ ישראל, כך סיבבה ההשגחה שיבוא לארץ ישראל ויחזק את הישוב בירושלים.

ובזה רואים שהכל משמים, שמהרי"ל היה רב בבריסק רק שלש שנים ונפל עליו הסיפור הזה בהשגחה שיעלה לאר"י, והרי הוא העמיד את הישוב הישן באר"י.

ואמר רבנו שמיספור הזה ניתן ללמוד עוד דבר, שכאשר יש בעיה, אין להיות שאננים ולתת לעינים להתפתח, אלא לגמור את הבעיה כמה שיותר מהר, שהרבה פעמים אפשר להשתיק דבר בתחילתו ולסיים את הענין לפני שיתפתח, וגם כאן, אם היו נותנים לבעל מיד את הכסף היו חוסכים את כל מה שהיה, וגם את הכספים הרבים שהשקיעו, שהרי סכום העירבון היה זהה לסכום שהיו צריכים לתת לבעל.

וכאשר נודע בבריסק שהמהרי"ל נפטר, עשו עליו הספד גדול מאוד בבריסק, אפילו שכבר עברו שנים רבות מאז שעזב את בריסק, וכל תושבי בריסק באו להספד, ואמר רבי שמחה זליג שכנראה הרגישו באיזה אופן אשמה, שלא טיפלו בבעיה מיד, ובגלל זה קרה כל הנ"ל. (מוקנים אתבונן ח"ג עמ' 41-43)

הגר"ח מבריסק היה רועד מהמהרי"ל דיסקין, וכשהיו מזכירים את שמו היה יוצא מגדרו. וכשנפטר המהרי"ל דיסקין, שלח הגר"ח שהיה אז רבה של בריסק טלגרמה לרב בגריובא הג"ר אליהו אהרן מילייקובסקי שהיה מפורסם לדרשן גדול שיבוא לבריסק להספיד. ואכן הרב הספדן הגיע, והגר"ח שלח להודיע לכל בתי המדרשות שיש היום הספד ושכולם יבואו. ואמר הרב הספדן שהוא צריך להכין קצת, אבל הגר"ח אמר שאסור לחכות רגע, חייבים כבר היום בלילה להספיד, ולמעשה הכריזו שיש היום בלילה הספד, ולהרב הספדן לא היה ברירה והספידו, והייתה לו הצלחה גדולה בהספד. כי הגר"ח חשש מהדין של ת"ח שלא נספד כהלכה ולכן לא רצה להמתין עד מחר ולכן הורה להספיד מיד.

וההספד התקיים בבית הכנסת שלידי בית החולים בבריסק, היה זה בית הכנסת הכי גדול בבריסק. [וראה בס' דבר אליהו כל פרטי ההספד]

צריך שיחלה עצמו

בעת שהמהרי"ל דיסקין היה במאסר עקב הלשנה שהייתה, היה הבית הלוי שרוי בצער גדול מאוד עד כדי חולי רח"ל.

וכמבואר בגמ' בברכות (ג, ב) אם ת"ח הוא [חולה] צריך שיחלה עצמו עליו. (רשימות רי"ס)

ובשנת תר"צ כתב איזה יהודי מכתב לגרי"ז שלא ראה כזו קירבה וידידות כמו שהייתה בין המהרי"ל דיסקין לבית הלוי².

צדקה להתעלות

כתב רבנו: ידוע שכשהיה הגרי"ל דיסקין מרגיש חולשה במדרגתו היה משלשל פרוטות לצדקה ותיכף היה מרגיש בחזרה מדרגותיו. (ימלא פי תהלת ח"א עמ' סב)

להיות שניהם לא שייך

שמעתי מרבי ישראל גרשון סולוביצ'צ' נכדו של הבית הלוי שזקנו אמר על המהרי"ל דיסקין, להיות גאון כמהרי"ל, יתכן להיות, צדיק כמותו, יתכן להיות, אבל להיות שניהם ביחד זה לא שייך. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' נט)

עוצמת כשרונותיו של המהרי"ל

בשיעור בפרשת וישלח אמר רבנו: יתכן שיעקב אבינו לא ספר כמה אנשים באים אלא בפסוק כתוב שהיו עמו ארבע מאות, או י"ל דכיון שהמלאכים אמרו לו שמגיע עם ארבע מאות אנשים, הוא הבין שבאים ארבע מאות, והמהרי"ל דיסקין מפרש שאע"פ שהמלאכים אמרו לו, הוא ראה גם בעצמו שיש ארבע מאות.

והנה מסופר על המהרי"ל דיסקין שבהסתכלות אחת על אילן עם עלים ידע לומר כמה עלים יש בזה, וא"כ יעקב בודאי ידע בהסתכלות אחת את מספר האנשים שהגיעו. (אילת השחר וישלח לג, א)

והיה אברך מהשומעים את הנ"ל שמיאן בעובדה זו אודות המהרי"ל, ותמה באוזניו: הרי העלים או הגזע עצמו, מסתיר את העלים בצד השני של העץ, ואיך שייך כלל לראות את כל עלי העץ בראיה אחת, וסיכם את שאלתו בביטוי, 'כנראה אלו סתם סיפורים'.

אמר לו רבנו, ודאי שאין הכונה על כל העץ גם במקום שלא שייך לראות, אלא בחלק הנראה.

והוסיף לומר בנוסח דלהלן: העיד לי הג"ר שמחה זליג, כי היה נוכח כאשר הגר"ח מבריסק קרא מכתב בדף שלם, וכאשר סיים לקרוא אמר לו הגר"ח כך וכך מספר התיבות שבמכתב, הרי לך כישרונות מיוחדים הקיימים בעולמנו בסייעתא דשמיא. (מאחורי הפרגוד עמ' 412)

מעולם לא הזיק נחש

סיפר לי מחותני הג"ר חיים ברלין, שפעם נשך נחש ליהודי בירושלים. וסיפרו למהרי"ל דיסקין ופתח את לשון המשנה באבות: 'מעולם לא הזיק נחש ועקר בירושלים', ומיד נתרפא. (רשימות אחד השומעים)

שיעור במוצאי שבת

בעיר בריסק היה המהרי"ל דיסקין מוסר שיעור חומש רש"י כל מוצאי שבת, והיה אומר בפילפולים חזקים ואנשי השיעור מאד נהנו ואח"כ הוא המשיך בירושלים. (מפי נכד רבנו, רבי אשר שטיינמן)

ואמר רבנו: הנה בפרקי דר"א (פרק מו) איתא: רבי יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עשה משה בהר, קורא במקרא ביום ושונה במשנה בלילה, ומכאן סמך ללמוד תורה שבכתב רק ביום אבל איסור אין. [עיי' שער הציון סימן רלח ס"ק א]. והמהרי"ל דיסקין היה לומד שיעור בפרשת השבוע במוצ"ש, ויתכן שכשלושים בעיון להבין המקראות, הרי זה כלימוד תורה שבע"פ. (אילת השחר משפטים כד, יח)

בין אלו שני הצדיקים זכרם לברכה הייתה אהבה בלא גבול, דברים כעין אלו, ואולי כונת רבנו להנ"ל שכתב אז. [שם כותב את סדר הצלת המהרי"ל דיסקין מהמאסר בדומה למה שאמר רבנו].

2. וראה במאמרו של רבי דוד קמנצקי, 'תולדות רבי שלום מנשה רוזנבלום מבריסק וחידושו', קובץ חצי גיבורים ח"ט עמ' תתע"ב-תתע"ג שהובא מכתב הרב ברוך מאיר רוזנבלום בנו של הג"ר שלום מנשה משנת תרצ"א לבריסק, שבו כותב שהאהבה

במלאת השבעה להסתלקותו לגנזי מרומים של המשגיח הגאון הצדיק רבי מתתיהו חיים ב"ר יעקב סלומון זצוק"ל

משגיח בישיבות לייקווד וגייטסהד

גלב"ע כ"ב בטבת ה'תשפ"ד

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן

דרך לימוד המוסר

אחיך יהיה נביאך. וביאר רש"י, "מתורגמן. וכן כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות". סדר הכרזה זו מצינו להלן: "אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה". פי' רש"י, "אתה תדבר פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה", עכ"ל. ונראה מכאן, שאע"פ שדברי משה הם דבר ה' על יד נביאו, ובודאי שמע פרעה וקבל ממנו עצם ידיעת הדברים, עם כל זאת כדי שהדברים יעשו רושם בלבו היה על אהרן להטעימם ולהמליצם באזני פרעה. והוסיף הגרא"ז ואמר על פי מש"כ הרמב"ם (במוסרו לבנו ר"א): "כי פרעה מלך מצרים הוא היצר הרע באמת", שיצר זה אינו מועיל לשכנעו בתורה, אלא צריכים לדבר אל לבו בדרכו של אהרן הכהן, כי הוא היה מלומד באהבת הבריות ובקירובן לתורה, וידע כיצד לדבר על לב בני אדם ולשכנעם בנועם מליצותיו. בכח זה שייך לנצח גם את "היצר הרע באמת".

והוסיף בשפתי חכמים (שם) על דברי רש"י, שהיה מוטל על אהרן להטעים את הדברים באזני פרעה על ידי דיבורו פעמים ושלש. מזה נראה יותר, שלא די במציאת לשונות מובחרות לקרב הלבבות, אלא יש צורך לחזור על הדברים עד שיתרכך קושי היצר.

יש לזה ראייה גדולה ומקור נפלא ממכת ברד. משה הזהיר את פרעה (שמות ט, יח-כא): "הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד", ולכן, "ועתה שלח העז את מקנך... וירד עליהם הברד ומתו. הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו... ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב את עבדיו". מסתבר, שאפילו מבין מצרים היה מי שהיה ראוי להקרא בשם "הירא את דבר ה'". וכבר דייקו מפרשי התורה, שהניגוד לאיש הירא את דבר ה', הוא מה שנאמר באותו פסוק "אשר לא שם לבו אל דבר ה'". כלומר, שגם מי שידוע את דבר ה' ומכוון את מעשיו על פיהם, כל זמן שהדברים לא נכנסו אל תוך לבו אינו בכלל "ירא את ה'". וראיה לדבר, מאלו שבעצמם נכנסו אל בתיהם אלא שהשאירו את עבדיהם ומקניהם בחוץ, כדמשמע בפסוק שם, והתורה העידה עליהם שלא שמו לבם אל דבר ה', אם כן, מדוע נכנסו לבתיהם? אלא שודאי ידעו את דבר ה', אך לא שמו את לבם לזה ולא האמינו בלב שלם שהמכה תבוא עליהם. ומה שהם עצמם נכנסו לבתיהם אינו אלא משום שלגופם חששו גם על הצד היותר רחוק, ולממונם לא חששו כל כך, שלא היה הדבר בעיניהם קרוב לבוא.

כאשר באה מכת ברד כתיב "וה' נתן קולות וברד", משמע שיחד עם הברד נשמעו גם קולות. וכן כשביקש פרעה ממושה להסיר מכה זו, אמר "העתירו אל ה' ורב מהיות קולות אלוקים וברד". היינו שרעש הקולות היה כל כך גורא ומפחיד, עד שעל זה הקדים פרעה לבקש. וגם משה הבטיח לו בסדר שביקש "הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד". ויש לתמוה, אם הקולות הם אלו שעשו עליהם את הרושם החזק והמבהיל ביותר, א"כ מדוע לא נזכרו כלל באזהרת הש"ת על מכת ברד. אלא נראה מזה, כי אזהרת הקולות נכללה במה שהקדים לומר "כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך. הנני ממטיר" וכו'. שכשהזהירו שמכה זו תגיע אל תוך לבו, בהכרח גילה לו את ענין הקולות שיתלון לברד, שרק בכח הקולות לעשות רושם בלב האבן של פרעה. וכבר אמרו חז"ל (ברכות נט ע"א) "לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב", ואשר על כן מברכים עליהם "שכחו וגבורתו מלא עולם".

בספר אור ישראל (שערי אור סי' ה) מביא הגר"י בלאזר זצ"ל לדברי כמה קדמונים בדבר נחיצות ההגות בספרי היראה, וכי יראת העונש היא מעיקרי הדברים שעל האדם להתעורר בהם. ומביא שם מספר 'מגיד מישרים' שהמלאך ציוה את מרן הבית יוסף (עיי"ש סוף פ' בהר): "ותקרא מרגניתא דבי רב בכל יום וכו'. וגם כן תקרא קריאה אחת מספר חובות הלבבות להכניע היצר הרע ולהשפילו מתוקפו", עכ"ל. וכל עניני המרגניתא היא מוסבים על עונשי האדם אחרי פטירתו, והם דברי מוסר פשוטים מענין הפטירה והידיעה 'לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון'.

בעקבות זאת מכריז הגר"י: "והנה כל קורא הדברים האלה, מה שהזהיר המגיד למרן הב"י בשום לב, יאחזהו רעד ורתת. אם הארו אשר בלבנון החסיד הקדוש מרן הב"י אשר ידוע גודל חסידותו וקדושתו, ושלא פסק אף רגע אחת מלהרהר בד"ת, כמבואר שם בספר מגיד מישרים בכמה מקומות, ואת גודל מעלתו כי מלאך ה' דובר בו, ובכ"ז ציוה לו המגיד לקרוא בכל יום מרגניתא דבי רב, אשר הם דברי מוסר פשוטים... מה יענו איזובי קיר. מעתה היוכל שום גבר לזכות דרכו, יהיה מי שיהיה, ולפטור עצמך מלימוד המוסר בכל יום ממש", עכ"ל.

לימוד המוסר ההשבה אל הלב

ובאמת, למרות שאנו יודעים על מידת הדין של הבורא ית', שאינו מקפח שכר כל בריה ומאידיך גיסא אינו וותרן על שום מעשה ומחשבה רעה של האדם, עם כל זאת, כשנעקוב אחרי תהלוכות חיינו הרגילים, לא נראה שידיעה זו פועלת על נפשנו, עד שדומה שכל עיונו בספרי מוסר ויראה אינם מותירים בנו שום רושם אפילו לא לזמן קצר אחרי הקריאה, היות וגם בשעת הלימוד אין הדברים נכנסים בלבנו, ונשארים כידיעה מושכלת בעלמא.

לפני כמה שנים אירעה התרשלות בלימוד המוסר בישיבתנו הק', היה זה בתקופת פרשת וארא, ונעמד מרן ראש הישיבה הגרא"ז גורביץ זצ"ל ואמר, כי הישיבה נוסדה על יסוד המוסר ללמוד סדר מוסר בכל יום, אלא שבעוה"ר נכנס רפיון בדבר ואין סדר המוסר עומד בתוקפו כבראשונה ואינו נלמד כראוי. רפיון זה עלול לפגוע בכוונתנו במשך כל ימי חייו, ולכן יש לו לעמוד על המשמר ולהתחזק בשעה שמרגיש כי החולשה ממשמשת לבוא.

בזאת נביא את דברי מרן ראש הישיבה זצ"ל בעת ההיא, ואשר בעידודו נשמע שוב קול המוסר בין כותלי בית מדרשנו. ראשית ציטט את היסוד הידוע של הגר"י סלנטר זצ"ל, כי ללימוד המוסר אינה מספקת קריאת הדברים מן הספר לבד, אלא, כמו שהזכיר הרמח"ל בהקדמת מסילת ישרים, שהתועלת תצמח רק מחזרה התמידית.

ענין נוסף יסודו בעלי המוסר, שלא ללמוד מוסר כלימוד הגמרא, הגם שהידיעה עצמה נקלטת, אבל חוץ ממצות "וידעת היום" יש גם ענין "והשבות אל לבבך". והשבה זו נתבארה באור ישראל שם, שלא יתרשם האדם מידיעת הדברים גרידא, כי אם ישיב אל לבו באמצעות קול וניגון של התעוררות המתאמת לאדם זה, כדי שיוכל להתעורר על ידה.

והוסיף הגרא"ז את דבריו מהפסוק בפרשת וארא (שמות ז, א): "ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלוהים לפרעה ואהרן

לרגל ימי השובכים” הק’ ראינו להביא מרבתינו מאורי דרכינו זיע”א

נביא בזאת דברים יסודיים בדרכי העבודה וסגולת ומעלת ימים אלו

ממון המשגיח הגאון הצדיק רבי דב יפה זצוק”ל

ימי השובכים” – ימי תיקון והתקדשות

כמבואר בקדמונים, ואכן בעבר היו מרכיבים בימים אלו בצומות, אולם כיום שנחלשו הדורות ואין לכולם כוח לצום, אומר ר’ אברהם אחי הגר”א זי”ע בעל ספר ‘מעלות התורה’, שתחת הצומות מוטל עלינו להתחזק בהתמדה, כדי שהתורה תהי’ לכפרה!... וכן”ל.

לנקות את כל החושים

יש להזהר במיוחד בימים אלה בענייני קדושה, ולדאוג לבדוק ולנקות את עצמנו שכל החושים יהיו נקיים (ועי’ בארוכה במס”י בפרטי מידת הנקיות), וכגון: אל תרבה שיחה עם האשה, ושלא להסתכל בדברים אסורים, וכן שהאזניים יהיו נקיות, שח”ו לא לשמוע שירים לא ראויים וכדו’, עלינו להזהר לא להפסיד הפסדים גדולים!

לימוד בהתמדה וברציפות

בשבועות האלו, ישנם מקומות שמשתדלים מאוד ללמוד בהתמדה וברציפות. שמעתי גם שיש מקומות שעושים בימים אלו סדר לימוד של חמש שעות ברציפות. וידוע לי על ישיבה חשובה שרה”י שם הנהיג, שפעם אחת בימי השובכים” [בער”ח], כל הישיבה ביחד עושים תענית דיבור³.

שובכים” ת”ת

שבועות אלו מיוחדים לתשובה ובפרט בשנה מעוברת, כפי שביאר השלה”ק [שני לוחות הברית על שמות] שכנגד החמה והלבנה הנגלים, יש חמה ולבנה נסתרים. ועי”כ שהלבנה קיטרגה על החמה נתמעטה וזמה נוצר השינוי במהלכה והיה צורך גם בעיבור, וכן עי”כ נהיה קטרוג של היצה”ר מלמטה דהיינו שהתחיל להסית את האדם וגרם לכל האסונות, (וכמו שהעיבור הוא תקנה על הקטרוג, כך התשובה היא תקנה על החטאים שג”כ באו מזה) ולכן שנת העיבור היא במיוחד שנת תשובה ובמיוחד ימים אלו הם מסוגלים לתשובה לענייני קדושה (ויעו”ש מש”כ לענייני שובכים”).

בלימוד התורה בהתמדה ובעיון, וגם בתפילה ובכל עבודת הי”ת. אשרינו מה טוב חלקנו...

ויה”ר שנזכה לנצל היטב את הימים הנפלאים האלה, ונזכה לעלות מעלה מעלה לטובתנו ולטובת כל ישראל אכי”ר.

סדר הפרשיות בשבועות אלו נקרא ‘שובכים’, שבהם יש פרשיות המחזקות לעבודת ד’, ויש להתבונן היטב וללמוד בעיון את הפרשיות שקוראים בתורה בימי השובכים². וצריכים לדעת כי ימים אלו הם ימים של תשובה התעלות והתחזקות בעבודת ד’. וגילה האריז”ל, ששבועות אלו מסוגלים במיוחד לתיקון ענייני הקדושה. וידוע שהמתחיל להתעסק בתיקון ענין זה בימי השובכים”, יש לו סייעתא דשמיא מיוחדת!

רבנו יונה פתח את ספרו על התשובה וז”ל “מן הטובות אשר היטיב הש”י עם ברואיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם. ולנוס מפח פשעיהם. לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן. [אחרי שהחטאים שלהם גרמו שהגיע להם שחת, הי”ת הכין להם הדרך להציל נפשם] ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרוב טובו וישירו כי הוא ידע יצרם [והוא יודע גם את הדור שבו אנחנו נמצאים עכשיו עם כל הקשיים והנסיגות הגדולים]. ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו לא סגר בעדם דלתי תשובה שנאמר (ישעיה ל”א) שובו לאשר העמיקו סרה. ונאמר (ירמיה ג’) שובו בנים שובכים ארפא משובותיכם עכ”ל.

הימים הללו מרמזים לשובכים” “שובו בנים שובכים”, שובב זה לא כמו שקוראים היום לילד עירני, אלא הכוונה לילד מורד, שובו בנים מורדים! וכאמור אלו הם ימי תשובה בכלל ובפרט בעניינים של קדושה. פעם היו מרכיבים בימים אלו בתעניות, אך כיום אין לנו את הכוחות לכך, אבל צריך לדעת שזה לא משחק ילדים, ומי ימלל עד היכן מגיע גודל הפגם!...

התורה מכפרת – תחת הצומות

הנה לכאורה כמעט כולם צריכים כפרה לחטאים בענייני קדושה, וגם מי שלא נכשל במזיד, עכ”פ אולי לא נזהר מספיק מראי’ אסורה או הרהור ודיבור שאינם ראויים וכדו’, וקרה מקרה אשר לא טהור, ואפשר שהוא אשם בזה!

וכידוע חטאים אלו גורמים לפגמים עצומים, ואין זה דברים של מה בכך, שהרי בכדי לתקן זאת, צריך הרבה צומות הגענו לימים נפלאים שאפשר להתחזק ולהתעלות בהם הרבה... אשרינו מה טוב חלקנו...

אל התכלית וגם אחרי שחטאנו, “מאשפות ירים אביון” ומושיב אותו עם האבות הקדושים.

3. רק שבכה”ג יש לשים לב להמשיך לשמור על הדיבור גם לאחר מכן (שלא ינסה להשלים את מה שהסיר..). ובאמת יש לדעת שאם שואלים אחד דבר מסוים ועונה, אי”ז סותר ונוגד את התענית, ואכן ישנם שעושים תענית כזה באופן שעונה ומדבר רק מה שצריך, ויש שחושש שמא ידבר מה שלא צריך, לכן עושה תענית דיבור ממש שלא עונה כלל בזמן זה, וזהו רק כסייג בעלמא. ושמעתי בענין זה דבר נפלא מאוד על הרב וולבה זצ”ל, שהיה עושה תענית [באלול] ואף אחד לא ידע מכך, משום שהוא עשה תענית חלקית, שהוא לא היה פונה לדבר עם אחרים, אבל כשניגשו אליו לדבר עימו היה עונה - וזו עוד אפשרות נפלאה לתענית ד’.

1. גרגרים מתוך הקונטרס הנפלא ‘וטהר לבנו’, ובו הנהגות והדרכות לחיי רוממות וקדושה, מתורתו של מרן המשגיח זצוק”ל, בעריכת תלמידו הרב ישראל קניגסברג שליט”א. יה”ר שזכות עמלו בתורת מרן המשגיח זצוק”ל תעמוד לו ולביתו להתברך בכל מילי דמיטב ברו”ג, אמן. ניתן להשיג את הקונטרס אצל הרב המו”ל i049040218@gmail.com או בטלפון 0548527370.

2. כתוב “ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו” פרש”י אע”פ שמנאן קודם חזר ומנאן - להודיע חיבתו שנמשלו לכוכבים וכו’ שחביבים ישראל לפני המקום ב”ה, וזה חשוב מאוד לדעת עד כמה שהש”ת אוהב אותנו, ומתוך כך שאנו חביבים עליו עלינו להגיע גם לאהבת ד’ ובהיות הימים הללו ימי תשובה מאהבה עלינו לנצל זאת לשוב מאהבה אל אבינו שבשמים! והש”ת דואג להביא אותנו

נדבת הרב אליהו פרטיג וב”ב שליט”א חתן משפחת הרב מאיר מור יוסף ז”ל לרגל השמחה השוריה במעונם בהולדת בנם נ”י בשעתו”מ. ולהצלחת היולדת מרת עטרה בת שרה תחי’ יה”ר שיזכו להכניסו בביתו של אאע”ה במהרה, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ”ח כ”י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו”ג

נדבת הרב דוד אפלבוים וב”ב שליט”א לרגל השמחה השוריה במעונם בהולדת בתם רבקה תחי’ בשעתו”מ. יה”ר שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ”ח כ”י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו”ג שמחת הקידושא רבא (לגברים) תתקיים א”ה השבת באלום שע”י ביהמ”ד קוית”ה (11:00 - 9:45)

רבי שמשון דוד פינקוס זצוק"ל

רב ומנהיג קהילתנו הקדושה

עשרת המכות – 'שיעור' באמונה

בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ (ט, יד)

שיעור בשלוש 'מסכתות'

עשר מכות הביא הקב"ה על המצרים. מעיון בפסוקים עולה, שעשרת המכות לא נועדו בכדי להוציא את בני ישראל ממצרים. הקב"ה היה יכול להוציאם מיד, אחרי מכה אחת או אפילו ללא מכות כלל, אך לא זו היתה המטרה. המכות היו כביכול 'שיעור כללי' מהשי"ת, שיעור באמונה ובעוד כמה יסודות חשובים לכל יהודי באשר הוא.

זוהי סוגיא עמוקה שעלינו ללמוד אותה: המסר הטמון באותן עשר מכות.

ראשית עלינו לדעת כלל. כשבאים ללמוד דבר, גם אם המלמד מוכשר ובעל הסברה נפלאה, מפעם אחת לא ניתן עדיין להבין את הדבר לעומקו. רק ע"י לימוד של שלוש פעמים, שזו בחינת חזקה, מבינים משהו.

גם בלימוד שבא הקב"ה ללמדנו ע"י הכאת המצרים, היו כביכול שלוש 'מסכתות' של לימוד - 'בבא קמא', 'בבא מציעא' ו'בבא בתרא', וכפי שאומרים בהגדה: 'ר' יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך עד"ש באח"ב".

בפסוקים מבואר, ששלושת המכות הראשונות היו סוגיא אחת, שלושת המכות הבאות סוגיא נוספת, ושלושת המכות האחרונות סוגיא שלישית. לאחר מכן הגיעה מכת בכורות שזו כבר סוגיא אחרת לגמרי.

בעצם, השי"ת לא הוצרך לחזור על ההסבר יותר מפעם אחת, אך היה צורך להשריש את הדברים בליבות בני האדם.

לכן, לפני המכה הראשונה, הרביעית, והשביעית, כתובים בפסוקים הלימודים שהולכים ללמד אותנו בשלושת מכות הבאות.

לפני המכה הראשונה כתוב: "בזאת תדע כי אני ה'" (ז, יז). הדברים היו אמורים כלפי פרעה שאמר "לא ידעתי את ה'", לכן לימדוהו משמים מיהו ה'. לא ברור אם אכן פרעה קלט את המסר שהופנה אליו, אך הרי כבר לימדנו החכם מכל אדם כי "לץ תכה ופתי יערים" (משלי יט, כה), וממכתו של פרעה מוטל עלינו ללמוד יסוד חשוב באמונה.

לפני המכה הרביעית היתה הקדמה לשלושת המכות הבאות: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" (ח, יח). כאן כבר מדובר על מדרגה יותר גבוהה. ובהמשך, לפני המכה השביעית, הוזרה פרעה במילים: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" (ט, יד).

אלו, אם כן, שלוש סוגיות: "אני ה'", "אני ה' בקרב הארץ" ו"אין כמוני בכל הארץ", וכאמור, מכת בכורות היא סוגיא נפרדת.

זהו המבנה הכללי של המכות, ועתה נשתדל לבאר בעז"ה מה היה תוכנו של אותן שלוש 'מסכתות' כביכול: 'בבא קמא', 'ה'בבא מציעא' ו'ה'בבא בתרא'.

לדעת באיזה עולם חיים

ה'בבא קמא' אומר: "בזאת תדע כי אני ה'", יש בעולם סדרים של טבע, ויש השי"ת שעשה אותם.

ה'בבא מציעא' אומר: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" - מזה יש בקרב הארץ? השי"ת. הטבע כולו דרכי ה'.

ה'בבא בתרא' אומר "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" - אין סדרים, אין טבע. כל זה טעות וחושך. חוץ מהשי"ת - אין כלום!

נבאר את הדברים. אדם מיוחד, כי עליו לשלם חוב גדול ואין לו מהיכן לשלמו. אכן, זו בעיה קשה. מה עושים במצב כזה?

'בבא קמא' אומר: אם תתפלל טוב, השי"ת יעזור לך לשלם את החוב. 'בבא מציעא' אומר: החוב עצמו בא ממנו ית', ו'בבא בתרא' אומר: אין צרה בכלל, זה לא מתחיל. לשון חז"ל (שמו"ר פ"ג, יב): "שאינ הנחש ממית אלא החטא ממית", אין בכלל נחש!

דוגמא נוספת לביטוי של שלושת המבטים ניתן לראות במעשה הידוע בנחום איש גמזו, אשר נשלח ע"י היהודים אל המלך ובידו קופסא מלאה ביהלומים, וכשהגיע לשם התברר שהיא מלאה באדמה!

מה עושים? לתת למלך אדמה? הוא הרי יהרוג את כל היהודים!

'בבא קמא' אומר: יש לפנות לקב"ה ולהתפלל אליו: רבש"ע, תראה מה שקורה כאן. אנא ממך, עזור לי! 'בבא מציעא' אומר: זה עצמו שיש בקופסא חול בא מהשי"ת! ו'בבא בתרא' אומר: גם זו לטובה! יש כאן טובה, אתה פשוט עיוור, כל העולם הוא חושך, ואינך רואה את הטובה העצומה המונחת באדמה שבתוך הקופסא.

בבנקים ישנו מסך, עליו מופיעות טבלאות של המסחר בבורסה, ואנשים יושבים ומביטים בחרדה: האם המניות יעלו או ירדו, אני ארויח או, חלילה, אפסיד?!

'בבא קמא' אומר: יהודי טיפש, לשם מה לך לצפות בטבלאות? האם יש ביכולתך לעזור במשהו? לך ותאמר ככוונה פרק תהלים. זוהי ההשתדלות שתעזור לך. 'בבא מציעא' אומר: עצם הדבר שהמניות עולות או יורדות - זהו מעשה ה'. ו'בבא בתרא' אומר: הכל שטויות והבלים, כל פרוטה שישנה בכיס של האדם אינה מגיעה כתוצאה מעליית או נפילת המניות. זו פשוט טעות, סינוור, עיוורון! השי"ת בכבודו ובעצמו מכניס את הכסף לכיסו של האדם לפי כמה שמגיע לו.

כל העולם הזה הוא חושך, האמת מוסתרת, ולאמיתו של דבר מלבד השי"ת - אין!

לפעמים אדם נעשה חולה, והרופא אומר לו שהמחלה באה עליו משום שלא נזהר. או שפתח חנות ואיבד את כל כספו, וחבר אומר לו: 'אתה 'שלימזל', לא יודע להשקיע נכון את כספך'. כל זה טעות, לא אמת! הקב"ה לבדו הוא האמת, ו"אין כמוני בכל הארץ" - כל הדברים אינם כמוני, הם שקר אחד גדול!

נדבת הרב דוד המברסטון וב"ב שליט"א לרגל היכנס בנם הבה"ח כמר צבי יצחק נ"י בעול תורה ומצות. יה"ר שיגדל לתלמיד חכם מורה הוראה בישראל ויזכו לרווח ממנו ומכל יצ"ח רב נחת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג העליה לתורה בשב"ק בביהמ"ד שערי תפילה (קידושא רבא לאחר התפילה)

נדבת הרב נפתלי משען וב"ב שליט"א חתן הרב שגיב דיין שליט"א לרגל השמחה השוויה במעונם בהולדת בתם נעמה תחי' בשעת"מ. יה"ר שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

היה כאן לימוד חדש, שונה לחלוטין מהלימודים הקודמים לו. המכות הקודמות - דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר ושחין היו אמנם נסים, אך בגדר הטבע. לא כן שלושת המכות הללו. במכת ברד ירדו מן השמים גושים גדולים של אש ומים יחדיו. זוהי תופעה שאינה קיימת כלל בטבע הבריאה.

מכת ארבה הדגישה נקודה זו ביותר. הנקודה המיוחדת בארבה היתה ש"לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה כן", היה זה דבר חדש לחלוטין. אין טבע כזה.

כל שכן מכת חושך, שכידוע היה שם חושך על טבעי, עד כדי כך ש"לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלושת ימים", לא יכלו לזוז ממקומם.

תכלית הכל - "בני בכורי ישראל"

אחרי כל זה הגיעה מכת בכורות.

מה היה טמון במכה זו? מה היא באה ללמד? הן לכאורה כבר ידעו הכל: שיש השי"ת, שהוא בעל הבית על הטבע, ושבעצם כל הטבע לא מתחיל ולא נגמר. יש רק השי"ת בעולם.

מה, אם כן, עוד היה חסר שלשם כך הביא הקב"ה את מכת בכורות על המצרים?

יהודי הוא לא שכל, לא אמונה ולא השגות. ברור שאם חסרים כל החלקים הללו אין זה יהודי, אבל גם אחרי כל האמונה וההשגות, יהודי הוא בן אדם, ולבן אדם יש לב, יש לו רצונות, הוא אוהב ושונא דברים - אישיות.

כדי להבין את הנקודה נתבונן לצד השני: הרי בנינו בנין ע"י ה'בבא קמא', 'בבא מציעא' ו'בבא בתרא'. מיהו השונא האמיתי של בנין זה? מי הוא השונא בלב ובנפש של כל המערכת הזו של האמונה והשגת הבורא?

בפשטות התשובה היא: הכופר, זה שאינו מאמין - הוא השונא של כל הבנין הזה.

ולא היא. את הכופר ניתן לשכנע: עצור לרגע והתבונן, מי ברא את כל זה? תפתח את ראשך! אבל אם הוא אומר: לא איכפת לי, לא מעניין אותי - אתו אי אפשר לעשות כלום. עמלק, הלץ, ה"אשר קרך בדרך" - הוא השונא האמיתי!

השי"ת בנה את יסודות האמונה בתשע המכות הראשונות. כעת, במכת בכורות, הוא אומר: הרי זה "בני בכורי ישראל", סוגיא אחרת לגמרי. לא מספיק שיהודי יבין, לא זו המטרה, אלא - "בני בכורי"!

את השיעור כללי שמסר הקב"ה שמעו כולם - הן המצרים והן היהודים, ופרעה אומר: "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים" (ט, כז), נהיה כאילו בעל תשובה ממש כמלך נינוה בשעתו... אבל השי"ת אומר: הם שם, ואתם כאן. "בני בכורי ישראל", אני רוצה את השייכות של היהודי. נכון שבשכל הכל קיים אצלך, אבל היכן אתה חי? מה מעניין אותך? מהו הרצון והחשק שלך?

אתה יודע בשכל שכל העולם הזה הוא הבל הבלים, אבל האם אתה חי זאת? זה בוער בך? כשאתה רואה עיתון, האם זה גורם לך בחילה, או שבדחילו ורחימו אתה ניגש לקוראו?...

רבי ברוך בער זצ"ל, ראש ישיבת קמניץ, ראה פעם עיתון מונח על שולחנו, והוא הזיז אותו ממנו כלאחר יד, בשאט נפש. העיתון פשוט היה מאוס בעיניו. ויכולים אנו להיות בטוחים שלא מדובר היה בעיתון מלוכלך כעיתונים חילונים בימינו, ואעפ"כ העיתון עורר בו גועל!

זו היתה המכה העשירית, מכת בכורות. היו צריכים לקחת את כל הלימודים שלמדו בתשעת המכות הקודמות, ולחיות אותם, עד שהאמונה תבער בעצמותיהם. לולי זה - לא היה טעם לכל הלימודים מהמכות.

זהו הסיום של פסח, המכת בכורות. ה"בני בכורי ישראל", החביבות, השייכות לרבש"ע - זוהי תכלית הכל.

אלו שלושת השיעורים שבא הקב"ה ללמד את פרעה בעשר המכות. לא מדובר כאן רק על השקפת עולם, אלא פשוט לדעת באיזה עולם אנו חיים.

"אני ה'" - יש לפנות רק אליו ית'

אדם פוקח את עיניו ורואה לפניו עולם. בעולם הזה פועלים כל מיני כוחות, והאדם נאלץ להתמודד עם מגוון של בעיות קשות; מחלות, עניות ושאר סכנות העולם. תשעים ותשע אחוז ממה שבן אדם [לא יהודי] מתעסק במשך היום הוא: הישמרות ובריחה מכוחות הטבע. הוא אוכל - כדי להיות בריא, עובד - כי אינו רוצה להיות עני.

ישנם דברים שאפשר לברוח מהם וישנם דברים שלא. ממוות אי אפשר לברוח, אבל מחלות, לא כולם סובלים מהן, וכך גם העניות.

פרעה עשה עצמו אלוה, כביכול הוא מסתדר עם כל הבעיות, מתמודד בהצלחה מול כוחות הטבע.

בא השי"ת ואמר לו: דע לך, בעולם הזה הנקרא 'טבע', יש גם לי מה לאמר: "אני ה'", ודע לך, שאני יותר חזק מכל הכוחות שיש לך!

לכן, בשלושת המכות הראשונות, משה רבינו נלחם בחרטומים, ושיחק אתם. הוא הפך את המטה לתנין - גם הם הפכו את המטה שלהם לתנין, הוא הפך מים לדם - גם הם הפכו מים לדם, הוא העלה צפרדעים מהיאור - גם הם העלו צפרדעים מהיאור, הגיעו למכת כינים - ולפתע התברר שלא הכל הם יכולים. הכינים אינם בשליטתם!

כעת, פרעה, עליך להודות על האמת: יש בורא לעולם!

זה היה ה'בבא קמא', הלימוד הראשון לפרעה ולנו: "בזאת תדע כי אני ה'", כלומר, יש עולם, ישנן מחלות, צרות, אבל יש גם השי"ת שהוא יותר חזק מהכל, הוא ברא את הכל, ולכן רק אליו צריך לפנות.

אדם לא חש בטוב. מה הוא עושה? הולך לקופת חולים, נכנס לרופא בפחד נורא ומבקש שיתן לו לעשות צילום. זו טעות. עליו לפנות לקב"ה: רבש"ע, אני מבקש ממך - "רפאנו ה' ונרפא", שלא אהיה חולה.

פרעה לא ידע זאת, לכן לימדו אותו ואותנו משמים לימוד זה.

הטבע הוא השי"ת

החלק השני של המכות - ערוב, דבר ושחין, לימד אותנו לימוד אחר לגמרי.

במכת ערוב הג'ונגל פשוט נפתח והחיות יצאו ממנו והגיעו למצרים. היתה זו תופעה שמוחץ לגדר הטבע. ובאמת, מי אומר שהחיות צריכות להימצא דווקא בג'ונגל? מדוע הן אינן יוצאות משם ונכנסות למקומות שבני אדם מתגוררים שם? כי הקב"ה לא מרשה להם, אבל כעת הוא ית' נתן את רשותו, הג'ונגל נפתח, והחיות כולן הגיעו למצרים. לאמור: הטבע בעצמו - הוא השי"ת.

לאחר מכן הגיעה מכת דבר. החיות והבהמות מתו. והלימוד מכאן: אדם סבור שהוא חי. אבל באמת הוא לא חי, הטבע הוא השי"ת.

כך גם מכת שחין. אדם רואה לפניו יד בריאה, נטולת פצעים, וחושב: למה לא? מה פתאום שיהיו כאן פצעים? לא ולא! אין שום טבע בעולם. בלי "רופא כל בשר ומפליא לעשות" - זהו שחין, בלי "כי עמך מקור החיים" - זה דבר, וללא שמירה מהשי"ת זה ערוב.

זה הטבע של העולם. הטבע זה השי"ת!

זו היתה ה'בבא מציעא', וכאן החרטומים כלל לא הראו את פניהם, שכן המוות והחיים לא היו מונחים בידם, וגם לא הבריאות. זו לא הסוגיא שלהם, כי לא מדובר על הטבע.

תופעות שאינן קיימות בטבע

עתה הגיע החלק השלישי של המכות - ברד, ארבה וחושך.

בעניין מידתו של רשב"י - הדרגה העליונה בבטחון

וכו'. שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית, ע"כ.

הרי מבואר בפשטות בגמ' במנחות שם דלרשב"י יכול להיפטר מחיוב ת"ת ע"י קריאת שמע שחרית וערבית ותו אינו מחוייב, ולרבי ישמעאל לומדים מהקרא 'והגית בו יומם ולילה' שחייב ללמוד בלי הפסק כלל, ובגמ' בברכות הנ"ל חזינן לכאו' איפכא דלרבי ישמעאל יכול להפסיק מלימודו ולעסוק במלאכתו, ולרשב"י זה נחשב שאינם עושין רצונו של מקום, והנהגה הראויה היא שלא להיבטל מהתורה כלל, ועכ"פ ודאי שאין יכול להיפטר בקר"ש שחרית וערבית, ועי' בברכ"י (יו"ד סי' רמ"ו ס"א) שמביא מהאחרונים שהקשו כן.

והנה לדעת רבי ישמעאל לכאו' לא קשה כלל [וכ"כ בברכ"י שם, והביא שכן מבואר בדברי התוס' במנחות שם ד"ה לא וכו'], דמצד חיוב לימוד ת"ת באמת חייב ללמוד בכל עת שיכול, ובלא הקרא ד'ואספת דגנך' היה אסור לו להיבטל כלל מלימודו, אלא שנתחדש בקרא ד'ואספת דגנך' שמותר להפסיק מלימודו בשביל להתפרנס, ועי' בדברי רש"י בברכות שם (ד"ה מנהג דרך ארץ) וז"ל, שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מת"ת, מבואר מזה שאדרבה אדם שנוהג במנהג דרך ארץ זהו באמת קיומה של תורה, ועי' בנפש החיים (ש"א פ"ח) שכ' 'הנהג בהם מנהג דרך ארץ' ומדוקדק 'בהם' לומר שאף בשעת מלאכתו בחרישה וזריעה צריך לעסוק במחשבתו בדברי תורה. ועכ"פ דעת רבי ישמעאל מבוארת שפיר.

ואמנם דעת רשב"י צריכה עדיין תלמוד, דהתם במנחות קאמר שמצד מצות ת"ת יכול להיפטר בקר"ש שחרית וערבית, והכא בברכות מבואר דסובר להחמיר אף טפי מרבי ישמעאל, דעושין רצונו של מקום לגמרי מיקרי רק שאינו עוסק בדרך ארץ כלל.

והנה דעת הר"ן בנדרים (ה' א') שודאי יש מצוה ללמוד תורה בכל כוחו ומה שמבואר שיכול להיפטר בקר"ש היינו שזה איתא להדיא בקרא ע"ש, וי"ל שכך מתפרש אף לדעת רשב"י, ועי' ברכ"י שם שכ' כן. ואמנם אין זה מוסכם לכל הראשונים, עי' בשו"ע (סי' רמ"ו ס"א) בדברי הרמ"א ובביאור הגר"א שם, ולשיטתם הדרא קושיא².

עבירות ידועים המבואר ברוקח שצריך להתענות לכפרה כמה ימים, אם ת"ח הוא ותורתו אומנתו אפילו בזה"ז לא יסגף עצמו כ"כ רק שישב לפני ה' בלב שלם ויבכה מקירות הלב, וילמוד יותר מאשר היה רגיל כי התורה היא מקוה טהרה ונמשל לאש וכל אשר יבא באש יבא וטהר, וימעט מכל התענוגים ויאכל רק כדי קיום גופו שלא יחלש כדי שיהיה לו כח לעבודת השם ולא ילך לשום סעודה וכ"ש לסעודת מריעות וישמור שבת בכל פרטיה ודקדוקיה ואם אפשר יתענה עכ"פ בכל שבוע יום אחד או עכ"פ כל יום בה"ב עד חצות. והעיקר הבכיה והוידוי וגדרים שלא יעשה זאת לעולם וה' יראה ללבב עכ"ל.

2. ויעוי' בגליון הש"ס לרעק"א במנחות שם ע"ד רשב"י אלו שיכול להיפטר בקר"ש וכו' וז"ל, בש"ך יו"ד סי' רמ"ו סק"א איתא משום

אחר שנתבאר בעזה"י מקצת מענייני מידת הבטחון ומאיידך מהי צורת ההשתדלות הראויה מצדנו, נבוא לברר מה ששייך למידת הבטחון בדרגה העליונה, המיוסדת על שיטת רשב"י דסובר שהנהגה הישרה היא שלא לעסוק כלל בהשתדלות לפרנסה. ויש לברר הדברים ואת מידת שייכותנו לדרגה גבוהה זו, ושורש שיטה זו של רשב"י ודאי מיוסדת על רוממות וחשיבות לימוד התורה הקדושה וכמו שמפורש כן בגמ' וכדלהלן¹.

מחלוקת ר' ישמעאל ורשב"י בקרא ד'ואספת דגנך' אם אידי בעושין רצונו של מקום

בגמ' (ב"ב), תנו רבנן ואספת דגנך מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיד, יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו', ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך, ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר ועבדת את אויבך וגו', אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן, ע"כ.

והנה לכאו' היה נראה דפליגי רבי ישמעאל ורשב"י בהלכות מצות ת"ת, דלרבי ישמעאל התירה התורה לעסוק בדרך ארץ וילפי' ליה מקרא 'ואספת דגנך' שיכול לזרוע בשעת זריעה ויכול לקצור בשעת קצירה ואז אינו חייב בת"ת, ורשב"י ס"ל שחיובו ללמוד בכל עת בלי הפסק כלל, ומה שצריך לפרנסתו יוכל לעשות ע"י נכרי וכמאמר הכתוב 'ועמדו זרים ורעו צאנכם', וכשאין עושין רצונו של מקום ואין זוכין שיעשה ע"י גויים בהכרח צריך לעשות בעצמו אבל אין זו הדרך הישרה.

סתירת דברי רשב"י ור' ישמעאל לכאורה מדברי עצמם

ויש להק', שלכאו' נתחלפה שיטתם של רבי ישמעאל ורשב"י בגמ' בברכות הנ"ל והגמ' במנחות (דף צ"ט ב'), והכי איתא התם, אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש,

1. סגולת לימוד התורה בימי השובב"ם והזמן גורם להתחזק יותר בלימוד התורה בימים גדולים אלו שאנו נמצאים בהם 'ימי השובב"ם', ולגודל יקרות הענין נביא מלשון רבינו החפץ חיים זיע"א בביאור הלכה (סי' תקע"א ס"ב) וז"ל: וראיתי להעתיק פה מה שכתב השל"ה בשם ספר חרדים וז"ל שמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא הרב ר"י לוריא אשכנזי וז"ל בספר אחד כתיבת יד כל מה שתמצא בסיגופים כו' לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ה' לא יחלש ולא יתבטל מלימודו אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו ויתקשר מחשבתו בו כאלו כבר עומד לפניו ביום הדין וידבר לאל ית' כאשר ידבר העבד אל רבו וכן אל אביו. והעתיקו זה האחרונים. וכעין זה כתב הח"א וז"ל: דאפילו על

דברי ר' יעקב בקרן אורה (במנחות שם) שנמי נחית לסתירה זו בדברי רשב"י ומאריך בענין, ועולה מדבריו דשיטת רשב"י בברכות באמת אינה הנהגה השווה לכל ורק ליחידים [שעליהם אמר רשב"י בסוכה (מ"ה ב') 'ראיתי בני עליה והן מועטין'], ועי' שם שם 'דאמת לא פליגי רבי ישמעאל ורשב"י עי"ש. ודבריו מחודשים ואין זה לכאורה כפשיטה דגמ' דודאי פליגי, וכן מדאמר אביי הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם וכו', דמשמע דלדעת רשב"י עצמו זה הדרך הראויה לכל. ועי' בנפיה"ח (שם) שמפורש בדבריו (בהגהה) דרבי ישמעאל ורשב"י נחלקו היאך הוא הדרך הראויה להנהגת כלל המון העם. ועי' בשו"ע הגר"ז (הל' ת"ת) מש"כ בזה. ועי' בשדי חמד (ח"ב מערכת ו' כלל ט"ו) שמאריך בענין, ואחר שקיבץ את דברי הקדמונים בזה כדרכו בקודש כ' תי' מחודש מדיליה עי' בהערה³.

ומצינו דכבר נחתו רבותינו הראשונים לקושי זה בדעת רשב"י עי' בתוס' הרא"ש בברכות שם שם שם 'וז"ל, ר' שמעון אומר אפשר אדם חורש וכו', לאו משום דסבר ר' שמעון שהוא חובה, דהא איהו אמר בפ' שתי הלחם במנחות דאפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפיק, עכ"ד. ובתוספות רבי יהודה החסיד כתב כדבריו והוסיף: "אלא מצוה בעלמא הוא דקאמר מפני ביטול תורה". והמבואר מדבריהם ז"ל שבאמת מצד עיקר חיוב ת"ת ס"ל לרשב"י שיכול להיפטר בקר"ש שחרית וערבית ודבריו בברכות הם למצוה בעלמא, והדברים עדיין צ"ב דהאם משום למצוה בעלמא חשיבי כאינם עושין רצונו של מקום, ושמא באמת כן הוא, ומ"מ קשה לכאורה לשונו של רשב"י 'אפשר אדם חורש בשעת חרישה וכו' תורה מה תהא עליה' ומשמעות דבריו שיש כאן עיוות גדול ולא חסרון מצוה בעלמא בלבד.

ויש מקום לבאר בזה דעיקר טענת רשב"י אינו מצד חיוב הגברא, אלא מצד עצמותה של תורה, שאיך תתקיים התורה כראוי בעם ישראל אם רובם יעסקו בחרישה ובזריעה, וזהו המכוון בטענת רשב"י 'תורה מה תהא עליה', ולדרכם של רבותינו הראשונים הנ"ל צריך לומר שאה"נ שהתורה לא חייבה כל יחיד מצד עצמו ללמוד בלא הפסק, אבל בשביל קיום התורה בעם ישראל יש להם לכללות ההמון לעשות רצונו של מקום כדי לקיים התורה בעם ישראל כראוי ולהתעלות בבטחונם בה' יתברך, ואז ינהג עימם ה' בהנהגה העליונה שתהא פרנסתם ע"י נכרים, וזהו

ר"ש בן יהוצדק עכ"ל. והיינו שבמקום ר"ש בר יוחאי גורס הש"ך ר"ש בן יהוצדק, וי"ל דכוונת רעק"א ליישב סתירה זו מדברי ר"ש בר יוחאי בברכות וכנ"ל, ועי' בברכ"י שם שנמי נחית לזה שיש ליישב הסתירה לפי הגירסא בש"ך.

3. וז"ל, לי הדל לולי דברי קודשם הנ"ל [רבינו יהודה החסיד והרא"ש הובאו להלן]. היה נראה לי שקושטא דמילתא הוא שמה שאמר רשב"י בברכות אפשר אדם חורש וכו' תורה מה תהא עליה דברים כפשוטן הן, דסובר דמן הדין אינו יוצא ידי חובתו בקר"ש שחרית וערבית, ולא קשיא דידיה אדידיה, דהא מקמיה בת קול והא לבתר בת קול, ואפרש שיחתי, דהנה כשיצא עם בנו מהמערה וחזי אינשי דקא כרבי וזרעי אמר היאך מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה (שבת ל"ג ב'), ומשמע ודאי שסובר ששורת הדין מחייבת כן שאל"כ מה חרי האף הגדול הזה ליתן עיניהם ולשרוף המקומות, אטו מפני שאין עושין המצוה בעלמא ראויין הן לקנס גדול כזה לכלות ממונן, עד שיצאה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חזרו למערכתכם, ואז נתקררה דעתם וחזרו מסברתם, וא"כ לא נפלא לומר דהא דתנו רבנן בברכות נשנית קודם בת קול, ומה שאמר רשב"י במנחות שיוצא בקר"ש שחרית וערבית אמרה אחר

שכתב ר"י החסיד 'דלמצוה בעלמא הוא דקאמר מפני ביטול תורה', ויש לפרש כוונתו דהיינו משום עצם ביטולה של תורה מעם ישראל, וכמשנ"ת⁴.

מסקנת ההלכה במחלוקת ר' ישמעאל ורשב"י

והנה היאך קיי"ל בפלוגתא דרבי ישמעאל ורשב"י בברכות, הנה שנינו בגמ' 'אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם וכרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם', ובפשוטת הכוונה שקיי"ל לדינא כרבי ישמעאל לגמרי, אמנם ידועים דברי הנפה"ח (ש"א פ"ח) שם שם 'וז"ל, ואמרו שם הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, היינו רבים דוקא, כי ודאי שלכלל ההמון כמעט בלתי אפשר שיתמידו כל ימיהם רק בעסק התורה שלא לפנות אף שעה מועטת לשום עסק פרנסת מזונות כלל, ועז"א באבות כל תורה שאין עמה מלאכה וכו', אבל יחיד לעצמו שאפשר לו להיות אך עסוק כל ימיו בתורתו ועבודתו ית"ש, ודאי שחובה מוטלת עליו שלא לפרוש אף זמן מועט מתורה ועבודה לעסק פרנסה חס ושלום וכדעת רשב"י וכו', עכ"ד הנפה"ח. [וע"ש שנראה מדבריו דאף לרבי ישמעאל ס"ל שליחידים זוהי הנהגה, וכל מחלוקת דרבי ישמעאל ורשב"י היאך הוא הדרך להמון העם, וא"כ דברי אביי 'הרבה עשו' וכו' אתיא לגמרי כשעת כרבי ישמעאל שמחלק בין כללות האומה ליחידים השרידים אשר ה' קורא עליהם].

דברי הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל

והרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל (פי"ג הי"ג) כתב: ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד עליו השלום אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, עכ"ד.

דברי ר' יעקב בחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת (פרשת חיי שרה) שם שם שמוא מהגר"א שדברי הרמב"ם הללו [שלכאו' לא ידוע מקור דבריו בזה, וע"ש ברדב"ז שכתב ע"ד הרמב"ם הללו 'הוא מיושר דעתו וסברתו ז"ל'], מיוסדים על שיטת רשב"י⁵, שאף שהנהגה הכללית היא כרבי ישמעאל שהנהג בהם מידת דרך ארץ, אבל מידתו של רשב"י נמי (המשך בעמוד 18)

בת קול, כן נראה לדעתי העניה נכון, אך מה אעשה שרבותינו הנ"ל לא כתבו כן והמעין יבחר, עכ"ד. ודבריו בזה ודאי מחודשים שנקבעה ברייתא בגמ' המביאה את דעת רשב"י שהוא בעצמו חזר בו מזה. ואמנם בעיקר הענין שמצרף את דברי רשב"י למה שאמר ביציאתו מן המערה 'היאך עוזבין חיי עולם' וכו' ודאי דבר גדול דיבר בזה רבינו השדי חמד זיע"א ועי' להלן בזה.

4. ולכאו' יסוד המחלוקת דרבי ישמעאל ורשב"י, דרבי ישמעאל ס"ל שבעולם יידן אחר שנתקלקל צורת החיים שנאמר 'בזיעת אפיק תאכל לחם' וכתב 'ואספת דגנך' וע"מ כן ניתנה התורה, [ועכ"פ אחר חטא העגל שקיבלנו לוחות שניות ואינה המדרגה האמיתית של נתינת התורה במעמד הר סיני וכמו שהאריך בזה רבינו הבית הלוי בדרושו (דרוש י"ח) והביא מדברי חז"ל במדרשים ובוה"ק עי' שם], ואמנם רשב"י סובר שאפשר להתנהג ולהעלות את עולמנו ע"י כוח התורה הקדושה לדרגת עולם מתוקן, ובמצב המתוקן תהיה פרנסה לכולם ע"י 'ועמודו זרים ורעו צאנכם', וכמו שרשב"י עצמו נתעלה לדרגה זו שתורתו אומנתו, וסבר שיכולים להנהיג אף את המון העם בדרך זו.

5. וכ"כ בברכת שמואל (קידושין סי' כ"ז אות ו') בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל.

ברכת היסורין ומדרגתם (חלק ב')

מתבונן הוא לצדדים ומבקש להבין על מה הרעש והריח? ואז הוא מבחין שאוטו "התנגש" באבן השפה של המדרכה ומהחיוך "השאיר" הגומי עקבות שחורות על המדרכה!

מי סובל? היושבים ברכב ספגו כאב ופחד, הנהג מבוהל, וגם אבן המדרכה והגלגלים הוכו, ברם! "הכל לטובה". הכאבים הצילו מתאונה קשה! אחרי שנהג הרכב "השמין ובעט" ברוב פזיזותו.

והמכשלה הזאת תחת יד הנהג - אין ספק שמכאן ולהבא יזהר יותר! ואין אדם עומד על "תהלוכות העולם" "הישרות" אלא אם כן נכשל בהם! נמצא שהמכה והכאב מולידים ברכה! ואבן השפה לא מכשול מכאיב היתה אלא לישועה.

וככל הדברים האלו מאריכין בית דין ומרחיבים את ההבנות האלו כדי לתת לגר הרגשה של חיבה! דהיינו מרחיבים לדבר על ייסורין, ומצרפים להם משקפיים ישרות ומחבבות!

ראוי לשים לב להתחלת תגובת הגר לדברי חכמים, שלמרות שבית הדין מתארים לפניו שישראל בזמן הזה דווים ודחופים ומסוחפין ומטורפין וייסורים באין עליהם - כלומר מהלך רגיל ההווה ומצוי, בכל זאת ממשיך הגר להביע את רצונו להתגייר ובלשון של הכרת מעלתם וגדולתם של ישראל הוא מוסיף: "איני כדאי" ברור לי שישראל עם כל הייסורים מושפלים עד שאול תחתיה - שוים פי כמה וכמה מגוי שאצלו "כל עיר על תילה בנויה" והוא אומר: איני ראוי להשתתף בצרתך ומי יתן ואזכה לכך".

ודבריו של הגר נאמרו עוד קודם שהבית דין מסרו לו את יסודות וטובות עולם הבא - והוא נפלא! עוד בהיותו גוי כבר הבין הנכרי, שלהתחבר עם ישראל ולחסות בסתר כנפי השכינה היא מעלה כה עצומה, שאין הסבל של ישראל מכהה את אור מדרגתן של ישראל.

נתבונן: יש הבדל בין תגובת הגוי בהתחלת המפגש עם בית הדין, לבין דברי הדיינים בהמשך.

הגוי עשה חשבון של "שכר הגירות" כנגד "הפסד הייסורין" ואמר: עדיף להיות יהודי ולסבול ייסורין כי זה משתלם! באו בית הדין והאריכו לחבב עליו את הגירות בזה שביארו לפניו שהייסורין אינם הפסד אלא "ברכה" וישראל אינם מפסידים אלא ניצולים ובונים את עצמם ע"י הייסורים. ולפיכך צריך אדם לברך על הרעה - בדיוק כשם שמברך על הטובה!

ובזה ביארו לפני הגר: אין גידרה של יהדות - שצריך ל"סבול אותה" כסבל הנושא משא כבד - כשם שהבנת מקודם. באמת, אמרו לו, יהדות על ייסוריה היא "משא חביב"! אין ישראל מחוברים לבוראם "למרות" הייסורים - כהבנתך. אלא שהייסורים הם "אבן בנין חביבה" באהבת השם לעמו, ובאהבת ישראל לאביהם שבשמים.

בתוך דבריו קבע הרמב"ם נידון מפתיע: אחרי שביאר הרמב"ם שהייסורין הם באמת "טובה צפונה לישראל" מעורר הרמב"ם שאלה מעניינת - אם כן איך זה שאין הקב"ה מביא עליהם רוב - הרבה פורענות?

שמעתם טענה?? - אחרי שהבנו את תועלת הייסורים, אם כן לכאורה כדאי שנבקש מהשם הרבה פורענויות? -

(המשך בעמוד 18)

במסיבת חנוכה תשפ"ד קם תלמיד וביקש להבין על מה ניתך חרון אף השם על עם ישראל ומה צריכה להיות תגובתנו.

בגליון הקודם הקשבנו להדרכתו של מו"ר הג"ר יששכר מאיר זצ"ל "במסכת של ייסורין".

מקור נפלא ונשגב לדברי מו"ר זצ"ל - והנוגע מאד לתקופה הקשה של שמחת תורה תשפ"ד נמצא ביבמות (מז). וברמב"ם (הל' איסורי ביאה פי"ד) הלכה א': "כיצד מקבלין גירי הצדק: כשיבוא אחד להתגייר מן העכו"ם ויבדקו אחריו ולא ימצאו עילה, כלומר, אין לו סיבה של בקשת ריוח, אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים ודחופים ומסוחפין ומטורפין ויסורין באין עליהן, אמר "אני יודע ואיני כדאי". זאת אומרת: "איני ראוי להשתתף בצרתך ומי אתן ואזכה לכך" (רש"י יבמות מז.) מקבלין אותו מיד...

ועוד ברמב"ם (שם הל' ג-ד): וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצות כך מודיעין אותו שכרן של מצות, ומודיעין אותו שבעשיית מצות אלו יזכה לחיי העולם הבא, ושאין שם צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצוות אלו ויודען.

"דאומרים לו הוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל. וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה צפונה היא להם שאינן יכולין לקבל רוב (הרבה) טובה בעולם הזה כאומות, שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא כענין שנאמר "וישמן ישורון ויבעט".

וממשיך (בהל' ה): "ואין הקדוש ברוך הוא מביא עליהן רוב (הרבה) פורענות כדי שלא יאבדו. אלא כל העכו"ם כלין והן (ישראל) עומדין, ומאריכין בדבר הזה כדי לחבבו".

דברי הרמב"ם מאירים כספירים את חשכת עולמנו המסובך בבעיות ובדרכי החיים הנפתלים ומבהילים אותנו. אומר לנו הרמב"ם: כל מה שאתה רואה "עקום" הוא באמת "ישר" וכל העקוב הוא באמת "מישור".

להבהרת הדברים מוסרים לנו רבותינו ולגר הבא להתגייר "משקפיים" ההופכות את ראייתנו לראיה נכונה **ישרה:**

דע! א. שאדם נברא בשביל עולם הבא, ולא לחיי עולם הזה. **ב. עולם** הבא צפון רק לצדיקים והם ישראל.

ג. הקב"ה הוא "טוב" וברצותו להיטיב לנו הוא מציל אותנו מנפילה לפח יוקשים של "וישמן ישורון ויבעט".

ולכן ה' מביא עלינו את הרשעים הנוראים מעזה, עבור דרך הצוררים מאיראן ומלבנון, וכלה בנשיאות האוניברסיטאות החשובות ביותר בעולם, שהכריזו קבל כל העולם: שרצח העם היהודי הוא מעשה ישר, אלגנטי וראוי לכתחילה!

דוק: הדברים יצאו מפי נשים פרופסוריות שהן אצל הגויים "פאר ופסגת השכל, העדינות וההתנהגות האנושית. וזה בשנים שהעולם המודרני מפאר את עצמו בתוארי "קידמה" ו"נאורות" שלא היו מעולם!

משל למה הדבר דומה: הולך לו אדם ברחובה של עיר ושומע לפתע קול מכה וצווחה ולאחריו "ריח של גומי חרוך".

האברים הם רמ"ח, וע"י תיקון רמ"ח האברים העיקרים נתקנים גם שאר אברי האשה [וכמו שאומרים במי שברך לחולה, אף לאשה, רפואה שלימה לרמ"ח אבריה ושס"ה גידיה (כן ה' המנהג הישן), ע"ש. ומלשון המדרש הנעלם הנ"ל שהביאו הב"י והמ"ב, נראה כהצד הזה שהתיקון הוא לאברים הפרטיים של האדם - ואולי תרופתו איתנהו ביה].

מלך נאמן" אף שאין לאשה רמ"ח אברים [אלא רנ"ב אברים] וכן הוא המנהג. וכתב בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' כ"ח) הטעם, משום שע"פ הסוד אמירת רמ"ח תיבות הוא לתקן רמ"ח האברים העליונים, ולא את האברים הפרטיים של האדם הקורא ק"ש, ע"כ אין הבדל בין איש לאשה. ובשו"ת שיח יצחק (להג' ר' יצחק וייס מווערבוי סי' כ"ט) כתב, שיש בכלל מאתים מנה, כי עיקר בנין

זמן תפילת ערבית המשך מעמוד 6

זמן שאין באפשרותו להתפלל ערבית במנין קודם חצות. י"א שעדיף שיתפלל ביחידות קודם חצות כיון שלכתחילה צריך להתפלל ערבית קודם חצות וזה עדיף על תפילה בציבור. וי"א שיקרא ק"ש קודם חצות ויתפלל ערבית בציבור אחר חצות.

שחכמים גדרו שלא להתאחר בקריאת שמע יותר מחצות שלא יבא לידי מכשול. ואם מתאחר אחר חצות מקרי עובר על דברי חכמים, אבל עד חצות אין איסור אם מתאחר אלא שאינו נקרא זריז.

סוף זמן תפילת ערבית

וכשנמצא באוטובוס, והאפשרויות העומדות בפניו הם או להתפלל כל התפילה בישיבה באוטובוס קודם חצות, או שימתין ויתפלל אחר שירד מהאוטובוס ואז יתפלל אחר חצות ובעמידה.

א. תפילת ערבית מעיקר הדין זמנה כל הלילה, וכמבואר במשנה 'תפילת הערב אין לה קבע' וביארו בגמ' שכיון שהיא כנגד הקטרת אברים ופדרים שזמנם כל הלילה, אף היא זמנה כל הלילה.

יש בזה כמה דיעות. י"א שיתפלל את כל התפילה קודם חצות בישיבה. וי"א שבאוטובוס יקרא ק"ש, ואח"כ כשירד יתפלל כל תפילת ערבית בעמידה.

אמנם נחלקו האחרונים האם זה לכתחילה. דעת הדרך החיים שהזמן הראוי לכתחילה לתפילת ערבית הוא עד חצות. מאידך הפמ"ג סובר שרק בק"ש גזרו שזמנה עד חצות אבל תפילת שמו"ע של ערבית אף לכתחילה זמנה כל הלילה. והובאה מחלוקת זו במשנ"ב סי' ק"ח ס"ק ט"ו.

יש שכתבו שיקרא באוטובוס ק"ש בברכותיה, ותפילת שמו"ע יתפלל אח"כ בעמידה כשירד מהאוטובוס. אמנם אם מנהגו לפעמים לקרא ק"ש של שחרית בלא ברכותיה (כשחושש שיעבור הזמן) גם כאן יקרא ק"ש לבד בלא ברכותיה. ואח"כ יתפלל כל תפילת ערבית כסדר.

ועיין במשנ"ב סי' רל"ה ס"ק כ"ד שכתב בתוך הדברים שערבית זמנה בדיעבד כל הלילה. ונראה שנקט כדעת הדרך החיים שגם בתפילת ערבית גזרו עד חצות.

דרך לימוד המוסר המשך מעמוד 10

התעסקות תמידית בהתבוננות רבה, לא יצליח האדם להקנות לעצמו לב ירא וחרד.

"אהבת תורה ויראת שמים"

הרבה תמהו על כפל הנוסח בברכת החודש, שמבקשים בה פעמים על יראת שמים. מקודם מבקשים חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, ואח"כ שוב "חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים". עוד יש לדייק בפעם הראשונה שמזכירים את היראה, מזכירים אותה רק תופעה בחיים (חיים שיש בהם יראת שמים), ואח"כ מבקשים שתהא בנו, כלומר, שהיראה תכנס בנו עד שתשתנה מהותנו על ידה.

ובזה יובן היטב למה הקפידו מייסדי לימוד המוסר שילמדו בקול דייקא, כי על ידי עיון במחשבה גרידא לא יגיעו הדברים אל לב האדם כלל. ורק באופן זה, שידבר אל לב הנער, יוכל לתקן מידותיו ולשנות עצם מהותו.

ויישב מרן הגרא"ז גורביץ זצ"ל את כפילות הדבר, שביאור 'אהבת תורה ויראת שמים' הוא אהבה את התורה ואת היראת שמים (ומפרש שתיבת אהבת מוסבת גם על תורה וגם על יראת שמים). והמשותף ביניהם, שכמו שאהבת תורה לא תושג על ידי קריאת ספרים מתורגמים ובעיון קל בקיצורי הלכות, אלא בעמל רב וביגיעה רבה בהתעמקות להבין סודות התורה, כן הדבר ביראת שמים, שאם יתמיד עובד ה' להתבונן ויכוון לימודו ביראת שמים באופן שיירשם ממנו בפנימיותו, אז תגדל בו אהבה עצומה ליראה זו וישמח בה. ועל ידי זה יזכה שימלא ה' משאלות לבו לטובה אמן סלה.

ואל יטעה אדם את עצמו לומר כי דיו בהתעוררות שקיבל מדברי מוסר ששמע מאחרים, וכי אינו צריך להתפעל על ידך בלבבו. עליו ועל כיוצא בו העיר רבינו יונה (משלי י, כ) "לב רשעים כמעט". שכאשר שומעים דברי מוסר הוא משפיע רק לרגע ההוא, כי אחרי כן פג הרושם ממנו ונעלם זכרו. רבינו יונה הרחיב את הדיבור על זה במאמרו הנכבד (שערי תשובה סוף שער ב) על דברי הלל (אבות פ"א) 'אם אין אני לי מי לי' - שאם האדם לא יעורר נפשו מה יועילוהו המוסרים, כי אף על פי שנכנסו בלבו ביום שמעו, ישכחם היצר ויעבירם מלבבו. אכן צריך האדם בשמעו המוסר לעורר נפשו ולשום הדברים אל לבו ולחשוב בהם תמיד ועליהם יוסיף לקח ומלבו יוציא מילין ויתבודד בחדרי רוחו וישוב יהפוך יד תוכחתו על נפשו ולא יסמוך על תוכחת המוכיח בלבד, ותוכחתו לבקרים ולרגעים תהיה עד אשר תקבל נפשו המוסר ועד אשר תטהר", עכ"ל.

(מתוך הספר 'מתנת חיים' משיחותיו של המשגיח זצ"ל)

עבודת הימים הללו, הלא היא עבודת היראה. אמנם עבודת הלב היא להכניס בלבו יראת שמים אמיתית, ובה ראינו כי אין לנו שיעור רק התורה הזאת של לימוד המוסר, שבלי

ברכת מזל טוב לדידנו הרב **אביגדור שאול** וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם באירוסים **בתם** תחי' עב"ג הבה"ח **בנימין חגי** הי"ו בשעט"מ. יה"ר שיעלה הזיווג יפה, לתפארת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב **אליצור מיימון** וב"ב שליט"א לרגל היכנס בנם הבה"ח **כמר שמעון** נ"י בעול תורה ומצות. יה"ר שיגדל לתלמיד חכם מורה הוראה בישראל ויזכו לרווח ממנו ומכל יוצאי רב נחת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג העליה לתורה השבת בביהמ"ד עבארה

בשבת (ל"ג ב) 'דאמר לו רבי פינחס בן יאיר 'אוי לי שראיתך בכך', וא"ל רשב"י 'אשריך שראיתני בכך שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך', וכן אמרו חז"ל בב"מ (פ"ה א) 'זה היה בצער מערה' וכו'. ובגמ' בשבת שם מבואר להדיא שנתעלה בדרגתו בתורה מחמת ישיבתו במערה לאין ערוך מדרגתו מקודם ע"ש כל סדר הענין עם רבי פינחס בן יאיר], וגילו לנו חז"ל בגמ' שם שכשיצא מהמערה צעק צעקה מעומק ליבו הטהור המהדהדת בעולם מאז ועד היום, 'מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה', ואמנם, יצאה בת קול ואמרה לו 'וכי להחריב' וכו', אבל נראה ודאי שזכה מתוקף דרגתו להכניס לעולם מציאות של הכרה כזו של היאך מניחין וכו', ומכוח זה נוצרה המציאות של 'תורתו אומנותו'. ונתחדשו דברי הרמב"ם שלא שבט לוי בלבד וכו' וכמו שגילה לנו הגר"א שזהו מיסודו של רשב"י וכנ"ל.

ונראה ודאי שכמו ששבט לוי משפיעים תורה וקדושה על כל כללות עם ישראל, כך אלו שזוכים להתעלות לדרגה זו כל עם ישראל מושפע ומתעלה על ידי כך.⁷ עוד נראה שבענין נשגב זה [כמו בכל המעלות העליונות שבעבודת ה'] אין הפירוש שאו שמגיע האדם לדרגה העליונה של רשב"י לגמרי, ואם לאו הרי שצריך לשקוע לגמרי בתוך עסק העולם, אלא ככל שמתעלה ונבדל יותר מעול חשבונות הרבים אשר ביקשו בני אדם, כך מתקדש יותר ונכנס לתוך השגחה עליונה מיוחדת, וכמו שמפורש במשנה 'כל המקבל על עצמו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ', ואמר רבינו החפץ חיים זיע"א שככל שהאדם מקבל על עצמו יותר עול תורה כך מעבירין ממנו יותר את עול הדרך ארץ. וה' יזכנו להיבדל כמה שיותר מעול חשבונות הרבים לקבל על עצמנו עול התורה באמת, ולהידבק באור החיים האמיתיים, אכ"ר.

שחטא, וכיון שאף אז היה צריך למעשה מועט ה"נ עתה לא עדיף מזה. ואף בדברי רשב"י בברכות י"ל שכל טענתו כמו שאיתא שם 'אפשר אדם חורש בשעת חרישה וכו' תורה מה תהא עליה' היינו שיהיה עסוק הרבה בעבודת הקרקע, אבל מעשה מועט י"ל שצריך ואין זה גורם לביטולה של תורה [ונתבאר שם בס"ד כמה דרכים מדוע בכל אופן צריך השתדלות מועטת עכ"פ].

7. ויש לצרף לכך דברי המסילת ישרים (פי"ג) שכתב בתוך דבריו "אך השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו יתברך, ולזכות בזכותם לכל שאר ההמון הנתלה בם, להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר לא יוכלו לקיים האחרים, הם הם סדרי הפרישות האלה כי בזה בחר ה', שכיין שאי אפשר לאומה שתהיה כולה שוה במעלה אחת, כי יש בעם מדרגות מדרגות איש לפי שכלו, הנה לפחות, יחידי סגולה ימצאו אשר יכינו את עצמם הכנה גמורה, ועל ידי המוכנים יזכו גם הבלתי מוכנים אל האבתו יתברך והשראת שכינתו.

מידה היא שיכול כל יהודי להתעלות ולהבדל מעול חשבונות הרבים אשר חשבו בני אדם וליילך ישר כמו שעשאו האלוקים, ואז מובטח לו שיתן לו ה' כל צורכו, וכמו שמסיים הרמב"ם בדברי דוד המלך עליו השלום ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי.⁶

יחודו של רשב"י ומה שזכה להרים קרנה של תורה

בסיומ הדברים בס"ד נראה להוסיף כאן דברים הנראים לענ"ד, הנהגה בברייתא בברכות נתבאר כאמור שיטת רשב"י שיכולים להגיע בעולמינו לדרגה גבוהה של עסק התורה להבדל מכל עיסקי העולם וליילך ישר כמו שעשהו האלוקים, והנה בגמ' בשבת (י"א א), איתא 'חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לקר"ש ואין מפסיקין לתפילה, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן אבל אנו' וכו' ע"ש, מבואר שנתייחד רשב"י בהא דתורתו אומנותו, ולכאורה נראה פשוט שזהו ענין אחד ממש עם שיטתו בברכות הנ"ל שסובר שההנהגה הראויה היא שלא לעסוק בעסקי העולם כלל וזהו הענין דתורתו אומנותו.

ואמנם שעדיין הלב מבקש לדעת האם יש לנו גילוי בדברי חז"ל הקדושים במה זכה רשב"י להתייחד ולהיות עמוד האש בעם ישראל להרים קרנה של תורה, ואף שאין זו דרך כבושה לרבים אבל הוא חידש עיקר ענין זה שיכולים לחיות כאן בחושך העולם בתוך אורה של תורה, ובדאי זה משפיע על כללות האומה כל א' לפי דרגתו.

ונראה בזה בפשטות [וסמך גדול לזה מדברי השדי חמד שהובא לעיל בהערה 3], דרשב"י העפיל לדרגה זו אחרי ישיבתו במערה ועסק בתורה י"ב שנה בהבדלות גמורה מכל הבלי העולם ומתוך יסורים [וכמבואר בגמ' ו

6. והנה במה שמבואר בדברי הרמב"ם שמי שזכה לילך בדרך זו ה' הוא נחלתו, ולכא' אין צריך לעשות כלום לצורך פרנסתו, ואמנם הרדב"ז שם כתב: ודקדקתי בדבריו ז"ל שכתב 'זיכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו' שהקב"ה יזכה לו להרויח בעולם דבר המספיק לו ולא ישליך עצמו על הציבור, עכ"ד. ומשמע מדבריו שמפרש בכוונת הרמב"ם שיש לו לעסוק בדבר מועט ויזכה שסיפיק לו ולא יחסר לו מאומה. ועי' גם בס' מעשה רוקח שכ' שיש לומר דמייירי שיש לו דבר מועט ויתברך [וע"ש שכ' בעוד דרך], ועי' בדרך אמונה לרבינו הגר"ח ק"צ"ל שסתם בפירוש דברי הרמב"ם כדברי הרדב"ז והמעשה רוקח ע"ש.

ודבריהם בכוונת הרמב"ם עולה בקנה א' עם מה שהבאנו (במאמרים הקודמים) מהחובה"ל ומעוד ראשונים ז"ל שכ' שאף אדה"ר נצטווה בציווי שלעבודה ולשומרה' שהיה צריך לעבוד בגן עדן, וכמובן שהיה זה מעשה מועט שנתברך הרבה, וה"נ בדברי הרמב"ם שכ' 'והלך ישר כמו שעשהו האלוקים', והכוונה ודאי לתחילת יצירת האדם קודם

ברכת היסורין ומדרגתם המשך מעמוד 16

אדירות! מצרים, יון, בבל פרס, רומי שירדו מגדולתם מטה מטה ואיבדו את השפעת תרבותם על העולם.

דברי מו"ר הגאון ר' יששכר מאיר זצ"ל (שהובאו כאן בשבוע שעבר) ודברי הרמב"ם יועילו לנו ויתנו לו עוז ותעצומות הן בחיי היום יום בהנהגות האדם, ובהנהגות תלמיד ורב, ולהתחזק באמונה תמימה שהייסורים הם "טובה צפונה לישראל" ולקבלם באהבה. אכן, לימדונו רבותינו להתחנן לפני השם שאם ד' נותן עלינו ייסורים, יהיו אלו ייסורים שנוכל לעמוד בהם ולהיבנות, ולא חלילה ייסורים שישברו אותנו.

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים - ובא לציון גואל!

אלא שעל זה עונה הרמב"ם שרצון השם יתברך שישראל לא יהיו כלים לגמרי. ועכ"פ היתה לרמב"ם "הוה אמינא" שכיון שהייסורים הם "ברכה" ו"טובה צפונה" א"כ בעיקרון, היינו צריכים לבקש עוד ועוד ייסורין עד כדי כליה! דהיינו - ישראל יכלו (חלילה) והטובה תשולם להם בעולם הבא. מבהיל על הרעיון! ורק רצון השם שלא נכלה לגמרי, ועל כן הוא מצילנו מריבוי הייסורין. מקורו של הרמב"ם הוא ביבמות (ז). "וישראל בזמן הזה אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות".

כדאי לשים לב שאע"פ שהגויים אינם דווים וסחופים, מ"מ מציין הרמב"ם שלבסוף הם כלים. כפי שאירע למלכויות

בית הוראה

קהל עדת חרדים' אופקים

הודעה חשובה

בתקופת ימי השובבי"ם הבעל"ט ועד פורים

תתקיים קבלת קהל בימי חמישי בערב

עד השעה 22:00

לזכר עולם יהיה צדיק

לע"נ ידידנו היקר הבלתי נשכח

אשר כל חייו היו באורח חיים למעלה למשכיל

עובד ה' בכל נפשו גופו ומאודו

הגאון רבי יהודה ב"ר משה פוליטנסקי זצ"ל

נלב"ע ג' בשבט תש"פ

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י תבדלחט"א אמו שתחי

לעילוי נשמת הגאון הגדול

רבי שלמה זלמן ב"ר ישראל אולמן זצ"ל

מרא דאתרא משכנות יעקב, בני ברק

נלב"ע ח' שבט תשע"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י חתנו הרב דוד אוסטרן שליט"א

לדעת לחיות!

מדוע לא מברכים על שוקולד 'בורא פרי העץ' כברכת פולי הקקאו?

מתי מפסיקים לברך העץ על פרי מרוסק וברכתו נהפכת לשהכל?

למי אמר רבא "לך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות"?

מה מברכים על גרעינים קלויים שהכינו מדלעת בבית?

השוטה 'מי סודה' כשאינו צמא, האם מברך עליהם?

על איזה סוג של שקדים לא מברכים על אכילתם?

מה מברכים על מים שקיבלו טעם מבישול פירות?

מתי מברכים על ענבים ברכת בורא פרי האדמה?

מתי מברכים על פירות וירקות ברכת שהכל?

מה מברכים על קומפוט - מרק פירות?

מה מברכים על פולי קפה קלויים?

מה מברכים על מציצת קני סוכר?

'ויתן אל לבו מבלי לעבור פי ה', וללמוד דיני התורה ...

ומי שאינו בקי ממש בהלכות ברכת הנהנין,

אינו בתורת האדם הישראלי.

(יערות דבש 'ח"א דרשה י"א)

הצטרף עכשיו ללימוד

הלכות ברכת הפירות

וכל השאלות יעלמו...

כליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב

ישארו דברים הרבנים הגאונים

קויתי ה' (ס) - מודנו מרא דאתרא שליט"א

אוד אביעודי - הרב אודיאל כהן שליט"א

אילת השחר - הרב מאיר נרב שליט"א

חניכי ישיבות (שושנים) - הרב אהוד ארדי שליט"א

קויתי ה' (א) - הרב יהונתן פרלמן שליט"א

שערי תפילה - הרב מרדכי ליבר הלוי כהן שליט"א רב ביהמ"ד

תפארת תורה - הרב נתן מישור שליט"א

זכרון אליהו - הרב יחזקאל פיינשילד שליט"א

שויתי ה' - הרב שלמה מאינץ שליט"א

זכרון הנהנין משה - במניית שבת גזיפה

סדר הלימוד המיוחד

כלילי שבת לכני השיבות החשובים שיחי' ממשיך ומתקיים מידי שבת בשבתו בהיכל ביהמ"ד "זכרון אליהו" ו"שערי תפילה" לכני השיבות הקטנות ולכני השיבות הגדולות הכאים לשכות בעירנו

כיבוד עשיר לאורך הסדר

כברכת א'גוטען שבת

מחכים ומצפים לראותכם

הנהלת האיחוד

לתרומות, הנצחות ושותפות בזכות הגדולה

של לימוד התורה 053-4188737

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות,

הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדרים פלוס:

עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום

ניתן להאזין לשיחות ודרשות מרבני הקהילה שליט"א

בטלפון 0799-400-442

לאוהבי ושוחרי התורה בקהילתנו הק'
הצמאים לשמוע דבר ה'
וחפצים לדעת את הדרך ילכו בה
ואת המעשה אשר יעשון

שמחים אנו להגיש
את זמני ונושאי השיעורים
הנמסדים בימי השובבי"ם מפי

מורנו הגר"י טשזנר שליט"א

משנה ברורה

בימים א' - ה' בשעה 21:00 - 20:30
בביהמ"ד קויתי ה' (היכל שמואל)

הלכות טהרה

בכל ליל שישי בשעה 22:15 - 23:00
בביהמ"ד 'שערי תפולה'

ענייני תפילה

בכל מוצאי שבת קודש בשעה 21:15 - 20:30
בביהמ"ד קויתי ה'

ולא יהיה עסק כל העולם
אלא לדעת את ה' בלבד
כי מלאה הארץ דעה את ה'
כמים לים מכסים
בברכת התורה

